

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΞΕΝΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΡΜΗΝΕΙΑΣ

**Τα Ναζιστικά εγκλήματα μέσα από τις δίκες της
Νυρεμβέργης και τον μετέπειτα πολιτικό λόγο, Μετάφραση
και Σχολιασμός**

**ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΚΑΜΑΡΓΙΑΝΝΗ-ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ANNA
Ξ2019060**

ΜΕΛΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΕΠΟΠΤΕΙΑΣ:
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΕΝΤΡΩΤΗΣ - Α' ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ
ΣΩΤΗΡΙΟΣ ΛΙΒΑΣ - Β' ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ

Κέρκυρα, Φεβρουάριος 2024

**Τίτλος: Τα Ναζιστικά εγκλήματα μέσα από τις δίκες της Νυρεμβέργης και τον
μετέπειτα πολιτικό λόγο, Μετάφραση και Σχολιασμός**

Περιεχόμενα

Πρόλογος	5
1. Μεταφράσματα.....	6
1.1. Δίκη της Νυρεμβέργης	6
1.2. Γράμμα του Αντενάουερ για την ενοχή των Γερμανών.....	24
2. Πρωτότυπα.....	26
2.1. Der Nürnberger Prozeß	26
2.2. Brief an Bernard Custodis.....	44
3. Μεταφραστικός σχολιασμός.....	46
3.1. Εισαγωγή.....	46
3.2. Ανάλυση κειμένων-πηγή	46
3.2.1. Είδος κειμένων.....	46
3.2.2. Λειτουργίες κειμένων	46
3.2.3. Σκοπός ΚΠ.....	47
3.3. Πακέτο μεταφραστικών οδηγιών και σύγκριση ΚΣ με ΚΠ	48
3.4. Μεταφραστικά προβλήματα και επίλυση	50
3.4.1. Πραγματολογικά προβλήματα.....	50
3.4.2. Πολιτισμικά προβλήματα	52
3.4.3. Γλωσσικά προβλήματα	52
3.4.4. Ιδιάζοντα προβλήματα	53
4. Επίλογος	55
Βιβλιογραφία.....	57
Ιστογραφία	57
Ηλεκτρονικά Λεξικά.....	58

Πρόλογος

Το παρόν αποτελεί Πτυχιακή Εργασία της Άννας Καμαργιάννη-Βασιλείου, προπτυχιακής φοιτήτριας του Τμήματος Ξένων Γλωσσών, Μετάφρασης και Διερμηνείας του Ιονίου Πανεπιστημίου και αποτελείται από δύο κείμενα, ένα απόσπασμα από τα πρακτικά της δίκης του κατηγορουμένου Χανς Φρίτσε για τα εγκλήματα της Ναζιστικής Γερμανίας κατά της ανθρωπότητας και το γράμμα του πολιτικού Κόνραντ Αντενάουερ προς τον πνευματικό του σχετικά με την ενοχή του γερμανικού λαού στα Ναζιστικά εγκλήματα. Όσον αφορά το επικοινωνιακό πλαίσιο σημειώνεται πως πρόκειται για μετάφραση από τη γερμανική στην ελληνική γλώσσα και ακολουθεί ο σχολιασμός, ο οποίος είναι βασισμένος στη λειτουργική προσέγγιση της Christiane Nord και τις θέσεις του Newmark. Η επιλογή του θέματος έγινε με αφορμή την ένοπλη σύγκρουση στην Ουκρανία που έχει πάρει μεγάλες διαστάσεις στην Ευρώπη και πολλές χώρες καλούνται να λάβουν θέση και να διαλέξουν στρατόπεδο. Με δεδομένο ότι υπάρχουν πολλά ενεργά πολεμικά μέτωπα ακόμα και στη σύγχρονη εποχή, κρίθηκε απαραίτητο να διερευνηθεί η στάση των υπαίτιων ενός πολέμου που σημάδεψε την παγκόσμια ιστορία, στη συγκεκριμένη περίπτωση των Γερμανών στα γεγονότα του Β' Παγκόσμιου Πολέμου, καθώς και η στάση των μετέπειτα πολιτικών και του γερμανικού λαού. Στόχος της παρούσας εργασίας είναι να δοθούν απαντήσεις σε ζητήματα που αφορούν τη δράση και τη συμπεριφορά του μεταφραστή όταν καλείται να αντιμετωπίσει και να αποτυπώσει θέματα υψίστης σημασίας για την παγκόσμια ιστορία, όπως αυτά παρουσιάζονται από δύο πλευρές, οι οποίες δεν μοιράζονται την ίδια οπτική γωνία και άποψη για αυτά. Παρακάτω ακολουθούν: τα μεταφράσματα των πρακτικών της δίκης, του γράμματος, τα πρωτότυπα κείμενα, καθώς και ο μεταφραστικός σχολιασμός.

1. Μεταφράσματα

1.1. Δίκη της Νυρεμβέργης

ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΡΟΥΝΤΕΝΚΟ: Κύριε Πρόεδρε! Πρόκειται για το έγγραφο USSR-473, τις δηλώσεις του Ράινερ Στάχελ της 15ης Σεπτεμβρίου 1941. Θα διαβάσω το πρώτο απόσπασμα: το απόσπασμα αυτό είναι υπογραμμισμένο στο αντίγραφό σας.

Διαβάζω:

«Ο Γκαίμπελς και ο Φρίτσε έλαβαν όλα τα μέτρα για να εκλαϊκεύσουν τη φυλετική θεωρία στους Γερμανούς και να τους πείσουν ότι οι Γερμανοί ήταν μια κυρίαρχη φυλή και πως οι άλλοι λαοί έπρεπε να υποταχθούν, ως κατώτεροι, στη γερμανική “κυρίαρχη φυλή”. Για να πείσει τους Γερμανούς και να τους αναγκάσει να πιστέψουν σε αυτή τη θεωρία, το Υπουργείο Προπαγάνδας ¹ με επικεφαλής τους Γκαίμπελς και Φρίτσε γύρισε μια ολόκληρη σειρά ταινιών πριν και κατά τη διάρκεια του πολέμου, εξέδωσε πολυάριθμα βιβλία, φυλλάδια, περιοδικά και άλλη βιβλιογραφία, στα οποία οι συγγραφείς προσπαθούσαν να αποδείξουν την “άνωτερότητα” των Γερμανών έναντι των άλλων εθνών.

Θα πρέπει να αναφερθεί πως, ως αποτέλεσμα της ενεργού δραστηριότητας του Γκαίμπελς και του Φρίτσε, η φυλετική θεωρία ρίζωσε στη συνείδηση σημαντικού μέρους του γερμανικού λαού. Αυτό συνέβαλε στο γεγονός, ότι κατά τη διάρκεια του πολέμου οι Γερμανοί στρατιώτες και αξιωματικοί, οι οποίοι είχαν οικειοποιηθεί τις διδασκαλίες των ηγετών της γερμανικής προπαγάνδας, διέπραξαν τις κτηνωδίες σε βάρος των ειρηνικών κοινοτήτων.»

Πείτε μου, έδωσε ο Ράινερ Στάχελ μια σωστή περιγραφή του ρόλου σας στην προπαγάνδα της φυλετικής θεωρίας;

ΦΡΙΤΣΕ: Όχι. Προσθέτω τη δήλωση:

¹ ΣτΜ: Propagandaministerium:
[https://www.gpsmycity.com/attractions/propagandaministerium-\(goebbels-propaganda-ministry\)-12626.html](https://www.gpsmycity.com/attractions/propagandaministerium-(goebbels-propaganda-ministry)-12626.html)

Το επίπεδο αυτής της δήλωσης είναι ακόμη χαμηλότερο από το επίπεδο των άλλων διαβεβαιώσεων που μου παρουσιάστηκαν, και θα το εκτιμούσα αν κάποιος από εκείνους των οποίων η δήλωση έχει κατατεθεί εδώ με αυτή τη μορφή θα μπορούσε να εμφανιστεί εδώ, έστω και μια φορά, για να υπαινιχθεί κάτι από την τεκμηρίωση στην οποία βασίζονται αυτοί οι ισχυρισμοί.

ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΡΟΥΝΤΕΝΚΟ: Υποθέτω ότι κατά τη διάρκεια των έξι μηνών αυτής της δίκης έχετε ακούσει αρκετές μαρτυρίες σε αυτή την αίθουσα. Εντάξει, ας προχωρήσουμε.

ΦΡΙΤΣΕ: Όχι, πρέπει να κάνω το εξής σχόλιο επ' αυτού:

Δεν έχω ακούσει καμία μαρτυρία για το θέμα, το οποίο συζητείται εδώ.

ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΡΟΥΝΤΕΝΚΟ: Ελπίζω να θυμάστε την κατάθεση του μάρτυρα Ες για την εξόντωση εκατομμυρίων ανθρώπων;

[Καμία απάντηση.]

ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΡΟΥΝΤΕΝΚΟ: Λέω, θα θυμάστε πιθανώς την κατάθεση του Ες, του διοικητή του στρατοπέδου του Άουσβιτς, σχετικά με την εξόντωση εκατομμυρίων ανθρώπων;

ΦΡΙΤΣΕ: Δεν έχω ξεχάσει αυτή την κατάθεση, δεν την έχω βγάλει ούτε για ένα λεπτό από το μυαλό μου.

ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΡΟΥΝΤΕΝΚΟ: Πολύ καλά. Ήθελα απλώς να σας την υπενθυμίσω. Δεν θέλω να κάνω ερωτήσεις σε αυτό το πλαίσιο.

Θα προχωρήσω τώρα στις ερωτήσεις που αφορούν την προπαγάνδα σχετικά με την προετοιμασία επιθετικών πολέμων.

Για να μην παρατείνω την ανάκριση, θα παραθέσω τις δικές σας δηλώσεις της 12ης Σεπτεμβρίου 1945. Αυτές βρίσκονται ήδη ενώπιον του δικαστηρίου με το όνομα USSR-474. Παρακαλώ, κοιτάξτε το απόσπασμα νούμερο 2. Το απόσπασμα σημειώνεται.

ΦΡΙΤΣΕ: Αντιτίθεται επίσης στην ανάγνωση αυτού του αποσπάσματος με τον ίδιο ακριβώς τρόπο, που αντιτάχθηκε στην παρουσίαση ολόκληρου του πρακτικού της ανάκρισης με αναφορά στα όσα κατέθεσα πριν από λίγες ώρες σχετικά με την προέλευση αυτού του πρακτικού.

ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΡΟΥΝΤΕΝΚΟ: Έχετε κάνει ήδη αυτές τις δηλώσεις ενώπιον του Δικαστηρίου και το Δικαστήριο θα τις εκτιμήσει.

Ωστόσο, το έγγραφο αυτό παρουσιάστηκε και θέλω να παραθέσω αυτό το μέρος. Παρακαλώ ακολουθήστε το κείμενο. Απόσπασμα νούμερο 2· διαβάζω:

«Για να δικαιολογήσει αυτή την επιθετική ενέργεια, ο Γκαίμπελς με διέταξε να έρθω σε αυτόν και μου έδωσε οδηγίες να ξεκινήσω μια εχθρική εκστρατεία εναντίον της Αυστρίας. Μεταξύ άλλων, μου έδωσε εντολή να πάρω παλιούς φακέλους από την αρχειοθήκη, οι οποίοι ενοχοποιούσαν κατά κάποιο τρόπο την αυστριακή κυβέρνηση, και να τα δημοσιεύσω στον Τύπο. Ο Γκαίμπελς τόνισε ότι το υλικό που προοριζόταν για δημοσίευση αποσκοπούσε κυρίως στο να αποδείξει πως ο αυστριακός λαός ήθελε να ενταχθεί στη Γερμανία και ότι οι Αυστριακοί που προσανατολίζονταν προς τη Γερμανία θα διώκονταν από την αυστριακή κυβέρνηση.

Επιπλέον, ο Γκαίμπελς δήλωσε ότι ο γερμανικός Τύπος έπρεπε να δείξει πως οι Γερμανοί που διέμεναν στην Αυστρία διώκονταν συστηματικά από την αυστριακή κυβέρνηση και ότι γίνονταν ακόμη και μαζικά αντίποινα εναντίον τους.»

Και παραθέτω περαιτέρω:

«Όταν η Γερμανία κατέλαβε την Τσεχοσλοβακία, το Βέλγιο, τη Δανία, την Πολωνία, τη Νορβηγία και τα βαλκανικά κράτη, προέβαλα επίσης παρόμοιες συκοφαντικές ενέργειες με τις οδηγίες του Γκαίμπελς.»

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Στρατηγέ Ρουντένκο! Θα ήταν σίγουρα καλύτερο να τον ρωτάτε αναφερόμενος σε μία παράγραφο κάθε φορά, αν πράγματι είπε κάτι τέτοιο, αντί να του διαβάσετε ολόκληρο το έγγραφο με τη μία.

ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΡΟΥΝΤΕΝΚΟ: Κύριε Πρόεδρε! Μου έχει απομείνει μόνο μία παράγραφος και θα ήθελα πραγματικά να τη διαβάσω και στη συνέχεια να του κάνω μια ερώτηση.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Δεν έχω καμία αντίρρηση σε αυτό. Απλώς πιστεύω πως θα ήταν καλύτερα να του διαβάσετε μία παράγραφο τη φορά και μετά να τον ρωτάτε, παρά να τον ρωτάτε για τρεις ή τέσσερις παραγράφους ταυτόχρονα.

ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΡΟΥΝΤΕΝΚΟ: Πολύ καλά, κύριε Πρόεδρε, θα συνεχίσω με αυτόν τον τρόπο.

[Απευθυνόμενος στον μάρτυρα:]

Σας ρωτάω τώρα, κατηγορούμενε Φρίτσε:

Παραδέχεστε το περιεχόμενο της παραγράφου σχετικά με τη σύνδεση που μόλις διάβασα;

ΦΡΙΤΣΕ: Όχι, πρέπει να τονίσω, ότι δεν είναι αυτό που κατέθεσα εγώ· ωστόσο αυτό το απόσπασμα περιέχει τις σκέψεις που είχε ο Ρώσος αξιωματικός που έκανε την

ανάκριση σχετικά με την κατάθεσή μου, και η διατύπωση μού παρουσιάστηκε έτοιμη για υπογραφή.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Μια στιγμή. Τι αρνείστε σε αυτό; Ας πάρουμε την πρώτη παράγραφο.

ΦΡΙΤΣΕ: Κύριε Πρόεδρε! Αρνούμαι τα πάντα! Είναι ιδιαίτερα οι εκφράσεις που χρησιμοποιούνται εκεί και τις οποίες δεν έχω χρησιμοποιήσει ποτέ με δική μου πρωτοβουλία. Στις ανακρίσεις μου στη Μόσχα, δήλωσα ακριβώς τα ίδια πράγματα που δήλωσα εδώ σε αυτή τη δίκη χθες και προχθές και σήμερα, ή όπως δήλωσα στην ένορκη κατάθεσή μου.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Ας πάρουμε την πρώτη παράγραφο. Η πρώτη παράγραφος σας διαβάστηκε μόλις.

«Για να δικαιολογήσει αυτή την επιθετική ενέργεια...»

Σας έχουν ρωτήσει σχετικά με αυτό το θέμα και έχετε απαντήσει;

ΦΡΙΤΣΕ: Μάλιστα. Σε πολλές νυχτερινές ανακρίσεις μού έχουν επίσης τεθεί τέτοιες ερωτήσεις και έχω απαντήσει τα εξής σε αυτό το σύμπλεγμα, το οποίο συνοψίζεται σε αυτή την ερώτηση:

Κλήθηκα να δω τον Δρ Γκαίμπελς, τη στιγμή της δράσης της Αυστρίας, η ημερομηνία της οποίας μου διαφεύγει αυτή τη στιγμή. Ο Δρ Γκαίμπελς μου εξήγησε, ότι η Αυστριακή Κυβέρνηση του Σούσνιγκ που είχε και τα σχέδια –έχουν συζητηθεί εδώ αρκετά–, ότι είχε προκύψει μια κυβερνητική κρίση, ότι ο Ζάις-Ινκβарт είχε αναλάβει την κυβέρνηση, ότι είχε έρθει μια έκκληση για βοήθεια από την Αυστρία και ότι τώρα θα γινόταν εισβολή.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Μας λέτε τώρα, τι είπατε στον Ρώσο αξιωματικό που σας ανέκρινε ή τι πραγματικά συνέβη στη Γερμανία την εποχή της προσάρτησης;

ΦΡΙΤΣΕ: Σας λέω αυτό που είχα πει στον Ρώσο αξιωματικό που με ανέκρινε, και αυτό είναι ακριβώς αυτό που συνέβη στο Υπουργείο Προπαγάνδας την εν λόγω ημέρα.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Υποστηρίζετε δηλαδή, πως αυτή η πρώτη παράγραφος είναι εντελώς επινοημένη;

ΦΡΙΤΣΕ: Όχι, δεν θα χρησιμοποιούσα τον όρο «επινοημένη». Θα ήθελα να πω, και ζητώ την άδεια να το κάνω, ποια στοιχεία αυτής της παραγράφου είναι σωστά.

Πρώτον υπάρχει το στοιχείο: μια εχθρική εκστρατεία κατά της κυβέρνησης του Σούσνικ: αυτό ξεκίνησε πράγματι από τον γερμανικό Τύπο, αν συνέβη τη στιγμή της παραίτησής του ή λίγο πριν, δεν μπορώ να το πω αυτή τη στιγμή από μνήμης.

Επιπλέον, είναι επίσης σωστό το στοιχείο αυτής της παραγράφου ότι οι διώξεις των γερμανοφρόνων στοιχείων υπό την κυβέρνηση Σούσνικ θα πρέπει να παρουσιάζονται κατά το δυνατόν με βάση μεμονωμένες περιπτώσεις.

Αυτά είναι τα στοιχεία που αληθεύουν.

ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΡΟΥΝΤΕΝΚΟ: Αλλά με αυτόν τον τρόπο επιβεβαιώνετε αυτό που μόλις παρέθεσα.

ΦΡΙΤΣΕ: Όχι, όχι, κύριε Εισαγγελέα, υπάρχει μια βασική διαφορά.

ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΡΟΥΝΤΕΝΚΟ: Από τη δική σας οπτική γωνία.

Ωστόσο, πιστεύω ότι δεν θα αρνηθείτε πως κάνατε προπαγάνδα κατά της αυστριακής κυβέρνησης. Αυτό είναι το κύριο νόημα αυτής της ερώτησης.

ΦΡΙΤΣΕ: Πρέπει να το αρνηθώ και αυτό. Δεν έκανα εγώ αυτή την προπαγάνδα, αλλά ο προκάτοχός μου ως επικεφαλής του τμήματος «Γερμανικός Τύπος».

ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΡΟΥΝΤΕΝΚΟ: Δηλαδή, αν κατάλαβα καλά, αρνείστε τη συμμετοχή σας σε αυτή την προπαγάνδα, αλλά όχι το γεγονός ότι έγινε αυτή η προπαγάνδα;

ΦΡΙΤΣΕ: Με έχετε καταλάβει σωστά, αν με τον όρο «προπαγάνδα» σε αυτή την περίπτωση εννοείτε έναν κατάλογο των μέτρων της κυβέρνησης Σούσνικ που στρέφονται κατά του παγερμανικού συμφέροντος.

ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΡΟΥΝΤΕΝΚΟ: Θα παραθέσω άλλη μια παράγραφο από την κατάθεσή σας, όπου αναφέρονται τα εξής:

«Όταν η Γερμανία κατέλαβε την Τσεχοσλοβακία, το Βέλγιο, τη Δανία, την Πολωνία, τη Νορβηγία και τις βαλκανικές χώρες, προέβαλα επίσης παρόμοιες συκοφαντικές ενέργειες κατόπιν οδηγιών του Γκαίμπελς.

Σε κάθε τέτοια περίπτωση αναζήτησα τυχόν παλιούς αρχειακούς φακέλους που ενοχοποιούσαν τις κυβερνήσεις των χωρών αυτών κατά της Γερμανίας, εφοδίασα τους φακέλους αυτούς με τα σχόλιά μου και προσπάθησα με αυτόν τον τρόπο να δικαιολογήσω την ή κάθε επιθετική δράση της Γερμανίας.»

Το αρνείστε και αυτό;

ΦΡΙΤΣΕ: Μάλιστα, και σε αυτή τη μορφή επίσης.

ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΡΟΥΝΤΕΝΚΟ: Αλλά εσείς, σίγουρα, δεν θα αρνηθείτε ότι έγινε προπαγάνδα εναντίον όλων αυτών των χωρών που απαριθμούνται στην κατάθεσή σας και ότι επρόκειτο για επιθετική προπαγάνδα;

ΦΡΙΤΣΕ: Την τελευταία προσθήκη, αυτή αρνούμαι. Παραδέχομαι την προπαγάνδα και έχω περιγράψει λεπτομερώς τις επιμέρους ενέργειες και τη συμμετοχή μου σε αυτές στην ένορκη κατάθεσή μου 3469-PS.

ΓΕΝΙΚΟΣ ΡΟΥΝΤΕΝΚΟ: Ωραία. Δεν έχω την πρόθεση να σας ρωτήσω περαιτέρω για το θέμα αυτό, διότι αυτό έχει φωτιστεί επαρκώς στη δήλωσή σας της 7ης Ιανουαρίου 1946, δηλαδή σε ορισμένα σημεία του εγγράφου 3469-PS, το οποίο δεν έρχεται ουσιαστικά σε αντίθεση με τις προφορικές σας δηλώσεις. Σωστά;

ΦΡΙΤΣΕ: Βλέπω μια σημαντική αντίφαση. Ωστόσο, αυτή η ένορκη κατάθεση 3469-PS είναι απολύτως αληθινή.

ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΡΟΥΝΤΕΝΚΟ: Πολύ καλά. Θα ήθελα να διαβάσω τις δηλώσεις του Φέρντιναντ Σέρνερ. Πρόκειται για ένα έγγραφο που έχω ήδη καταθέσει, το έγγραφο USSR- 472. Είναι το απόσπασμα με αριθμό 3. Ο Σέρνερ δηλώνει τα εξής:

«Η πολιτική δραστηριότητα του Φρίτσε ως επίσημου ραδιοφωνικού σχολιαστή, όπως και η δραστηριότητα του πολεμικού ανταποκριτή, στρατηγού Ντίτμαρ, ήταν υποταγμένη στο κύριο καθήκον του εθνικοσοσιαλισμού, την εξαπόλυση του παγκόσμιου πολέμου εναντίον των δημοκρατικών λαών και τη συμβολή με κάθε μέσο στη νίκη των γερμανικών όπλων.

Η κύρια μέθοδος του Φρίτσε, την οποία χρησιμοποίησε κατά τη διάρκεια της πολυετούς δραστηριότητάς του, συνίστατο, όπως μου έγινε αργότερα σαφές, στην εσκεμμένη εξαπάτηση του γερμανικού λαού. Το αναφέρω αυτό, διότι εμείς οι στρατιώτες αισθανθήκαμε αυτή την εξαπάτηση ιδιαίτερα έντονα κατά την τελευταία περίοδο, αφού, παρά τις ψευδείς γκρίνιες του Φρίτσε, είχαμε επίγνωση του πραγματικού συσχετισμού δυνάμεων στο μέτωπο και της πραγματικής κατάστασης.

Η κύρια ενοχή τέτοιων ανθρώπων όπως ο Φρίτσε είναι ότι γνώριζαν την πραγματική κατάσταση των πραγμάτων, αλλά εκτός από αυτό, προερχόμενοι από τις εγκληματικές επιδιώξεις της κυβέρνησης Χίτλερ, δίδαξαν σκόπιμα ψέματα στο λαό ή, σύμφωνα με τη γερμανική παροιμία, “του έριξαν στάχτη στα μάτια”.»

Πείτε μου, κατηγορούμενε Φρίτσε, είναι αληθινός αυτός ο χαρακτηρισμός της γερμανικής προπαγάνδας;

ΦΡΙΤΣΕ: Αυτό είναι εντελώς ανοησία. Μπορώ να αποδείξω ακόμα και ένα μέρος αυτού του θέματος τυχαία. Εδώ ο κ. Σέρνερ λέει ότι η δραστηριότητα του πολεμικού ανταποκριτή, στρατηγού Ντίτμαρ, συνίστατο επίσης στην εξαπόλυση επιθετικών πολέμων. Ο στρατηγός Ντίτμαρ μίλησε για πρώτη φορά στο ραδιόφωνο τον χειμώνα του 1942/1943. Αυτό είναι το πρώτο.

Το δεύτερο είναι το εξής: Δεν έχω δει ποτέ τον κύριο Σέρνερ, δεν τον γνωρίζω, δεν έχω μιλήσει μαζί του. Θα με εξέπληττε αν μπορούσε να κρίνει για το αν συνειδητά ή ασυνείδητα είπα κάτι λάθος οπουδήποτε. Ωστόσο, –και πρέπει να το προσθέσω αυτό– τις τελευταίες ημέρες στο Βερολίνο μου διαβιβάστηκε έμμεσα, μέσω του υφυπουργού Δρ. Νάουμαν, μια πληροφορία του Στρατάρχη Σέρνερ με την παράκληση να χρησιμοποιηθεί. Ήταν η πληροφορία πως βρισκόταν στη Βοημία με άθικτο στρατό. Θα μπορούσε, αν ήθελε, να κρατήσει το έδαφος αυτό επ' αόριστον. Εμείς στο Βερολίνο θα έπρεπε μόνο να έχουμε θάρρος· θα μπορούσε ακόμη και να έρθει να μας βοηθήσει. – Δεν ξέρω αν αυτή η δήλωση έγινε πραγματικά από τον Σέρνερ, αλλά νομίζω ότι θα άξιζε τον κόπο να φέρουμε εδώ τον Στρατάρχη Σέρνερ ως μάρτυρα για να τον ρωτήσουμε για τη βάση της εκτίμησής του.

ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΡΟΥΝΤΕΝΚΟ: Το γεγονός ότι δεν γνωρίζετε τον Φέρνιναντ Σέρνερ δεν αρκεί για να αντικρούσετε αυτή τη δήλωση, διότι ο ίδιος επιβεβαίωσε ενώπιον του Δικαστηρίου ότι πολλοί άνθρωποι σας γνώριζαν ως επίσημο εκπρόσωπο της κυβέρνησης· αλλά φυσικά δεν μπορούσατε να γνωρίζετε τους πάντες. Σωστά;

ΦΡΙΤΣΕ: Επιτρέψτε μου, κύριε Εισαγγελέα, να επιστήσω την προσοχή σας σε ένα παράλογο σημείο. Όσοι δεν με γνώριζαν μπορούν πολύ καλά να κρίνουν τι είπα. Αλλά δεν μπορούν να κρίνουν αν το είπα καλόπιστα ή κακόπιστα. Είμαι σίγουρος ότι γνωρίζετε και εσείς τη διαφορά.

ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΡΟΥΝΤΕΝΚΟ: Και πάλι, μιλάτε για την προσωπική σας συμμετοχή. Αλλά δεν αρνείστε τον ψεύτικο χαρακτήρα της γερμανικής προπαγάνδας;

ΦΡΙΤΣΕ: Σε αυτή τη διατύπωση αδυνατώ και πάλι να απαντήσω καταφατικά. Κύριε Εισαγγελέα, σας έδωσα σήμερα το πρωί μια βάση για τις ερωτήσεις που μπορεί να μου τεθούν, κάνοντας τη συμβολή μου σε μια ιστορική αποσαφήνιση, προσπαθώντας να δείξω πού υπήρχε αγνός ιδεαλισμός και πού υπήρχαν ψευδείς παραδοχές –αυτά τα πράγματα μπερδεύονται τώρα.

ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΡΟΥΝΤΕΝΚΟ: Θέτω τις ερωτήσεις μου όχι στη βάση που μου δώσατε, όπως ισχυρίζεστε, αλλά στη βάση των εγγράφων που έχει στη διάθεσή της η Εισαγγελία.

Ας προχωρήσουμε παρακάτω: Γνωρίζατε τα έγγραφα σχετικά με την εκτέλεση της επιχείρησης «Πράσινο»² κατά της Τσεχοσλοβακίας, τα έγγραφα σχετικά με την επίθεση κατά της Πολωνίας και της Γιουγκοσλαβίας και τα προπαγανδιστικά μέτρα που συνδέονταν με αυτήν;

ΦΡΙΤΣΕ: Άκουσα για πρώτη φορά εδώ τα έγγραφα σχετικά με το Πράσινο Σχέδιο και ούτω καθεξής. Επειδή όμως τώρα το συνδέετε και πάλι με τα προπαγανδιστικά μέτρα, μου είναι φυσικά δύσκολο να κρατήσω τα δύο αυτά πράγματα χωριστά. Ίσως σας εξυπηρετεί η δήλωση ότι ούτε στην περίπτωση της Τσεχοσλοβακίας, ούτε στην περίπτωση της Πολωνίας, ούτε σε καμία άλλη περίπτωση, γνώριζα για τις γερμανικές επιθέσεις νωρίτερα από μία ή μιάμιση ώρα πριν από την κοινοποίησή τους στο γερμανικό κοινό.

ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΡΟΥΝΤΕΝΚΟ: Δηλαδή μια ή μιάμιση ώρα λέτε; Ωραία!

² ΣτΜ: Σχέδιο για εισβολή στην Τσεχοσλοβακία <https://ikarianews.gr/archives/10414>

ΦΡΙΤΣΕ: Δεν θέλω να δεσμευτώ για μία ή μιάνμιση ώρα. Θυμάμαι ότι στην περίπτωση της Ρωσίας ενημερώθηκα από τον Δρ Γκαίμπελς ίσως πέντε ή έξι ώρες πριν.

ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΡΟΥΝΤΕΝΚΟ: Εντάξει. Το έγγραφο USSR- 493, το οποίο σας παρουσιάζεται τώρα, αντιπροσωπεύει την ραδιοφωνική σας ομιλία σχετικά με την εισβολή στην Πολωνία. Αυτή η ομιλία έγινε στις 29 Αυγούστου.

Στόχευε εκ των προτέρων στην εξήγηση των λόγων της γερμανικής επίθεσης στην Πολωνία. Αυτό έγινε στις 29 Αυγούστου. Δεν έχω την πρόθεση να διαβάσω το έγγραφο. Αλλά το νόημα αυτής της ομιλίας είναι το εξής: Μιλήσατε ήδη τότε, δηλαδή στις 29 Αυγούστου, για το γεγονός ότι επίκειται απροσδόκητα γεγονότα.

Γνωρίζετε για αυτό το έγγραφο;

ΦΡΙΤΣΕ: Μάλιστα.

ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΡΟΥΝΤΕΝΚΟ: Δηλαδή δεν αρνείστε ότι κάνατε αυτή τη ραδιοφωνική ομιλία στις 29 Αυγούστου 1939;

ΦΡΙΤΣΕ: Δεν το αρνούμαι. Μπορώ μόνο να επισημάνω ότι η ίδια...

ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΡΟΥΝΤΕΝΚΟ: Με συγχωρείτε, απαντήστε πρώτα απ' όλα στην ερώτησή μου· μετά μπορείτε να δώσετε την εξήγησή σας. Αυτό έγινε στις 29 Αυγούστου; Δεν το αρνείστε αυτό; Τώρα σας ρωτώ: Πιστεύατε προσωπικά αυτές τις δηλώσεις; Πιστεύατε στο αναπόφευκτο του πολέμου με την Πολωνία; Το πιστεύατε ο ίδιος εκείνη τη στιγμή;

ΦΡΙΤΣΕ: Δεν μπορώ να πω αν θεωρούσα τον πόλεμο αναπόφευκτο εκείνη τη στιγμή. Υπάρχει μόνο ένα πράγμα που μπορώ να πω: Δεν πίστευα στη γερμανική ενοχή, οπότε αν αυτή η ένταση οδηγούσε σε μια πολεμική αντιπαράθεση...

ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΡΟΥΝΤΕΝΚΟ: Αυτό είναι αρκετό...

ΦΡΙΤΣΕ: Ζητώ, κ. Εισαγγελέα, να προσθέσω εδώ...

ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΡΟΥΝΤΕΝΚΟ: Ναι, αλλά πολύ σύντομα, παρακαλώ.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Στρατηγέ Ρουντένκο! Αφήστε τον άνθρωπο να απαντήσει.

ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΡΟΥΝΤΕΝΚΟ: Ορίστε.

ΦΡΙΤΣΕ: Και ήταν μια ιδιαίτερη ικανοποίηση για μένα εκείνη την εποχή το γεγονός ότι τις εβδομάδες που ακολούθησαν μπόρεσα να βρω στον σοβιετορωσικό τύπο ότι η Σοβιετική Ρωσία και η κυβέρνησή της συμμερίζονταν επίσης τη γερμανική άποψη για το ζήτημα της πολεμικής ενοχής σε αυτή την περίπτωση.

ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΡΟΥΝΤΕΝΚΟ: Δεν νομίζω ότι πρέπει να μιλήσετε γι' αυτό τώρα. Ούτε σας ζήτησα οποιεσδήποτε εξηγήσεις για αυτό το ζήτημα. Δεν μου απαντήσατε επί της ουσίας, αλλά θα προχωρήσω τώρα στην ακόλουθη ερώτηση.

Στις 9 Απριλίου 1940 εκφωνήσατε μια ομιλία στην οποία εξηγούσατε τους λόγους για μια πιθανή κατοχή της Νορβηγίας. Θα σας δοθεί τώρα ένα απόσπασμα αυτής της ραδιοφωνικής ομιλίας.

[Απευθυνόμενος στο Δικαστήριο:]

Κύριε Πρόεδρε! Είναι το έγγραφο USSR-496.

[Απευθυνόμενος στον μάρτυρα:]

Κατηγορούμενε Φρίτσε! Έχετε το έγγραφο; Είναι το απόσπασμα νούμερο 4.

ΦΡΙΤΣΕ: Όχι, δεν το έχω μπροστά μου ακόμα...

Ναι, το βρήκα. Είναι η σελίδα 4.

ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΡΟΥΝΤΕΝΚΟ: Ωραία. Σωστά, είναι το απόσπασμα 4. Θα παραθέσω μια σύντομη παράγραφο από την ομιλία αυτή:

«Το γεγονός ότι οι Γερμανοί στρατιώτες έπρεπε να κάνουν το καθήκον τους επειδή οι Βρετανοί παραβίασαν τη νορβηγική ουδετερότητα δεν κατέληξε σε μια πράξη πολέμου, αλλά σε μια πράξη ειρήνης. Κανείς δεν τραυματίστηκε, κανένα σπίτι δεν καταστράφηκε, η καθημερινή ζωή συνεχίστηκε.»

Αυτό ήταν ψέμα. Το παραδέχεστε αυτό ή θέλετε να το αρνηθείτε;

ΦΡΙΤΣΕ: Όχι, αυτό δεν ήταν ψέμα...

ΓΕΝΙΚΟΣ ΡΟΥΝΤΕΝΚΟ: Δεν ήταν ψέμα;

ΦΡΙΤΣΕ:... επειδή μόλις είχα πάει στη Νορβηγία και το είχα δει. Και όλα θα ξεκαθαριστούν και εδώ, αν διαβάσετε την επόμενη παράγραφο, η οποία αναφέρει...

Η επόμενη πρόταση αναφέρει...

ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΡΟΥΝΤΕΝΚΟ: Μια στιγμή, θα το διαβάσετε αργότερα...

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Αλλά, στρατηγέ Ρουντένκο, πρέπει να αφήσετε τον άνθρωπο να εξηγήσει. Θέλει να διαβάσει την επόμενη πρόταση για να εξηγήσει αυτή την πρόταση.

ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΡΟΥΝΤΕΝΚΟ: Πολύ καλά.

ΦΡΙΤΣΕ: Η επόμενη πρόταση είναι η εξής:

«Ακόμα και όπου αντιστάθηκαν τα νορβηγικά στρατεύματα υποκινούμενα από την παραπλανημένη πρώην νορβηγική κυβέρνηση... ο άμαχος πληθυσμός επηρεάστηκε ελάχιστα, επειδή οι Νορβηγοί πολέμησαν έξω από τις πόλεις και τα χωριά, κλπ....»

ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΡΟΥΝΤΕΝΚΟ: Ωραία. Αλλά τώρα θα σας παρουσιάσω ένα άλλο έγγραφο, δηλαδή την «Κυβερνητική Έκθεση της Νορβηγικής Κυβέρνησης».

[Στρέφεται προς το Δικαστήριο:]

Κύριε Πρόεδρε! Υπάρχει ένα λάθος στο βιβλίο των εγγράφων μου, ο αριθμός του είναι USSR-78, αλλά πρόκειται για το έγγραφο 1800-PS, το οποίο υποβλήθηκε από τη γαλλική εισαγγελία στο πλαίσιο του RF-72.

[Απευθυνόμενος στον μάρτυρα:]

Ακούστε τώρα, κατηγορούμενε Φρίτσε, πόσο αληθινά περιγράψατε την κατάσταση στη Νορβηγία. Ακούστε τι λέει σχετικά η επίσημη έκθεση της νορβηγικής κυβέρνησης. Παραθέτω:

«Η γερμανική εισβολή στη Νορβηγία στις 9 Απριλίου 1940 οδήγησε τη Νορβηγία σε πόλεμο για πρώτη φορά μετά από 126 χρόνια. Ο πόλεμος μαινόταν σε ολόκληρη τη χώρα επί δύο μήνες και προκάλεσε καταστροφές αξίας περίπου 250 εκατομμυρίων

κορώνων. Πάνω από 40.000 σπίτια υπέστησαν ζημιές ή καταστράφηκαν και περίπου χίλιοι άμαχοι πολίτες σκοτώθηκαν.»

Αυτή ήταν η πραγματικότητα της κατάστασης. Παραδέχεστε ότι η ομιλία σας στις 2 Μαΐου 1940 ήταν, ως συνήθως, γεμάτη ψέματα;

ΦΡΙΤΣΕ: Όχι, δεν το παραδέχομαι αυτό, αλλά σημειώνω ότι εσείς, κύριε Εισαγγελέα, όταν παρουσιάσατε αυτό το απόσπασμα, δεν λάβατε υπόψη σας πως ανέφερα στην αρχή ότι ήθελα να περιγράψω αυτό που είχα δει ο ίδιος, δηλαδή ένα ταξίδι στο Γκούλμπρανσταλ, όπως θυμάμαι τώρα, το οποίο έφτασε μέχρι λίγο πριν από τον Άττα. Επομένως, δεν έρχεται σε καμία απολύτως αντίθεση με την αφήγησή μου, εάν, σύμφωνα με τη δήλωση της νορβηγικής κυβέρνησης, αυτές οι ζημιές και αυτές οι απώλειες συνέβησαν κατά τη διάρκεια αυτής της επιχείρησης.

ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΡΟΥΝΤΕΝΚΟ: Πιστεύω ότι ο νορβηγικός λαός και η νορβηγική κυβέρνηση έχουν αισθανθεί την πίεση των φασιστικών δυνάμεων της κατοχής από προσωπική τους πείρα. Η έκθεση της νορβηγικής κυβέρνησης δείχνει τι πραγματικά συνέβη και όχι τι προσπαθήσατε να αναδείξετε στην προπαγάνδα σας. Το έγγραφο αυτό υποβάλλεται σύμφωνα με την παράγραφο 21 του Καταστατικού και δεν έχω καμία πρόθεση να διαφωνήσω μαζί σας σχετικά με αυτό. Το Δικαστήριο θα το λάβει υπόψη του.

Έχω να σας θέσω μερικές ακόμη ερωτήσεις σε σχέση με το γεγονός που έχει ήδη αναφερθεί εδώ αρκετές φορές, δηλαδή σχετικά με την υπόθεση του «Athenia»³. Δεν θα σας ρωτήσω λεπτομερώς για το θέμα αυτό, καθώς έχει ήδη εξεταστεί με αρκετή λεπτομέρεια. Σας ρωτώ μόνο αν παραδέχεστε ότι η φασιστική προπαγάνδα παραπληροφόρησε το κοινό για την υπόθεση «Athenia» με συκοφαντικό και ψεύτικο τρόπο;

³ ΣτΜ: Πρόκειται για το πρώτο βρετανικό πλοίο που βυθίστηκε από τον γερμανικό στόλο κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου <http://www.mixanitouxronou.gr/oi-prottoi-nekroi-toy-v-pagkosmioy-den-itan-stratiotes-i-vythisi-epivatigoy-ploioy-itan-to-proto-egklima-polemoy/>

ΦΡΙΤΣΕ: Αν η φασιστική προπαγάνδα το έκανε αυτό στην Ιταλία, αυτό δεν το γνωρίζω. Η εθνικοσοσιαλιστική προπαγάνδα το έκανε με καλή πίστη, όπως περιέγραψα με σαφήνεια.

ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΡΟΥΝΤΕΝΚΟ: Μιλώ εδώ και σχεδόν μία ώρα για το τι συνέβη και τι διαπιστώθηκε: Παραδέχστε ότι επρόκειτο για μια συκοφαντική ομιλία ή εξακολουθείτε να το αρνείστε;

ΦΡΙΤΣΕ: Όχι, το έχω ήδη παραδεχθεί και έχω επίσης περιγράψει με σαφήνεια, πώς προέκυψαν αυτές οι δηλώσεις.

ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΡΟΥΝΤΕΝΚΟ: Ωραία. Με ενδιαφέρει μόνο ο προσωπικός σας ρόλος σε αυτό το ερώτημα. Γιατί ήσασταν εσείς τόσο ενεργός σε αυτό το θέμα και γιατί ήσασταν ο πρώτος που διέδωσε αυτή τη συκοφαντία;

ΦΡΙΤΣΕ: Δεν νομίζω ότι ήμουν ο πρώτος που έφερε το θέμα στο φως της δημοσιότητας, αλλά είναι γεγονός ότι μιλούσα πολύ συχνά για την υπόθεση «Athenia», βάσει επίσημων πληροφοριών που πίστευα, και μιλούσα γι' αυτό επειδή ήμουν αυτός που μιλούσε στο ραδιόφωνο τα βράδια στην αρχή του πολέμου.

ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΡΟΥΝΤΕΝΚΟ: Ισχυρίζεστε ότι η πρώτη ανακοίνωση για το «Athenia» εμφανίστηκε στον «Völkischen Beobachter»⁴ τον Οκτώβριο του 1939;

ΦΡΙΤΣΕ: Αυτό δεν το ισχυρίστηκα ποτέ.

⁴ ΣτΜ: Η εβδομαδιαία εφημερίδα του Εθνικοσοσιαλιστικού Εθνικού Κόμματος

ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΡΟΥΝΤΕΝΚΟ: Ωραία. Θα ήθελα τότε να σας υπενθυμίσω πως είχατε ήδη ασχοληθεί με το ζήτημα του «Athenia» τον Σεπτέμβριο του 1939, σωστά;

ΦΡΙΤΣΕ: Φυσικά, το ζήτημα «Athenia»...

ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΡΟΥΝΤΕΝΚΟ: Δηλαδή εξακολουθούσατε να μιλάτε γι' αυτό πριν από το άρθρο του «Völkischen Beobachter»;

ΦΡΙΤΣΕ: Πολλές εβδομάδες πριν από αυτό μάλιστα.

ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΡΟΥΝΤΕΝΚΟ: Δηλαδή εσείς ήσασταν ο πρώτος που διέδωσε αυτούς τους ψευδείς ισχυρισμούς;

ΦΡΙΤΣΕ: Όχι, δεν μπορώ να το επιβεβαιώσω αυτό, αλλά...

ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΡΟΥΝΤΕΝΚΟ: Καλά. Τώρα μια τελευταία ερώτηση σε αυτό το πλαίσιο: Δεν θα αρνηθείτε ότι συνεχίσατε να διαδίδετε αυτή την εκδοχή το 1940. Επαναλαμβάνω, δεν θα αρνηθείτε ότι συνεχίσατε να διαδίδετε αυτή τη συκοφαντία το 1940;

ΦΡΙΤΣΕ: Είναι χαρακτηριστικό κάθε προπαγάνδας να επαναλαμβάνει τα καλά και αποτελεσματικά πράγματα, όσο πιο συχνά και όσο πιο έντονα γίνεται. Έχω ήδη εξηγήσει ότι μόλις τον Δεκέμβριο του 1945, εδώ στη φυλακή, έμαθα από τον αρχινάυαρχο Ραίντερ ότι ένα γερμανικό υποβρύχιο είχε βυθίσει το «Athenia».

ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΡΟΥΝΤΕΝΚΟ: Ωραία. Θα προχωρήσω τώρα σε μια ομάδα ερωτήσεων σχετικά με τη συμμετοχή σας στην προπαγάνδα για την προετοιμασία της επίθεσης

κατά της Σοβιετικής Ένωσης. Ισχυρίζεστε ότι δεν γνωρίζατε τίποτα για τις προετοιμασίες της επίθεσης κατά της Σοβιετικής Ένωσης μέχρι τις 5.00 π.μ. της 22ας Ιουνίου 1941, δηλαδή μέχρι τη στιγμή που τα γερμανικά στρατεύματα είχαν ήδη εισέλθει στο έδαφος της ΕΣΣΔ⁵ και σας κάλεσαν στον Ρίμπεντροπ στο Υπουργείο Εξωτερικών για συνέντευξη Τύπου. Κατάλαβα σωστά τη δήλωσή σας;

ΦΡΙΤΣΕ: Όχι, λίγες ώρες νωρίτερα, το βράδυ της προηγούμενης ημέρας, ο Δρ Γκαίμπελς είχε συγκεντρώσει στο σπίτι του στο Βάνζεε ορισμένους από τους επικεφαλής των υπηρεσιών του Υπουργείου, τους ενημέρωσε για τα γεγονότα αυτά και τους απαγόρευσε να φύγουν και να κάνουν τηλεφωνήματα. Αυτή ήταν η πρώτη πραγματική πληροφόρηση.

ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΡΟΥΝΤΕΝΚΟ: Ισχυρίζεστε επίσης ότι μάθατε για τους επιθετικούς στόχους της Γερμανίας κατά της Σοβιετικής Ένωσης μόνο βάσει των προσωπικών σας παρατηρήσεων το 1942, είναι αυτό σωστό;

ΦΡΙΤΣΕ: Δεν ξέρω τι εννοείτε με αυτό. Προσπάθησα να καταστήσω σαφές σήμερα το πρωί ότι είχα αμφιβολίες για την ορθότητα ορισμένων από τις επίσημες γερμανικές δικαιολογίες για την επίθεση αυτή για πρώτη φορά κατά τη φυλάκισή μου. Το ξεκαθάρισα αυτό σήμερα. Τόνισα επίσης ένα δεύτερο σημείο νωρίτερα στις ανακρίσεις στη Μόσχα, και αυτό είναι το γεγονός ότι το 1942, ίσως ήδη από το 1941, μετά το ξέσπασμα του πολέμου με τη Σοβιετική Ένωση, παρατήρησα ότι οι προετοιμασίες κάθε είδους πρέπει να είχαν γίνει για κάποιο χρονικό διάστημα πριν από τις 22 Ιουνίου.

⁵ ΣτΜ: Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών

1.2.Γράμμα του Αντενάουερ για την ενοχή των Γερμανών

Αγαπητέ Κουστώδη,

Έλαβα το συνημμένο άρθρο του Πατέρα Πρίμπιλα από τη μητέρα Βέρχαν με την παράκληση να το αξιολογήσω. Δεδομένου ότι δεν έχω τη διεύθυνση του Πατέρα Πρίμπιλα και η μητέρα Βέρχαν με ενημέρωσε ότι έλαβε το άρθρο μέσω εσάς, το επισυνάπτω με την παράκληση να επιστραφεί στον Πατέρα Πρίμπιλα. Δεν θα άφηνα το άρθρο να εμφανιστεί. Κατά τη γνώμη μου, ο γερμανικός λαός, καθώς και οι επίσκοποι και ο κλήρος φέρουν μεγάλη ευθύνη για ό,τι συνέβη στα στρατόπεδα συγκέντρωσης. Είναι αλήθεια ότι ίσως δεν μπορούσαν να γίνουν πολλά περισσότερα στη συνέχεια. Το σφάλμα έγκειται νωρίτερα. Ο γερμανικός λαός, συμπεριλαμβανομένων σε μεγάλο βαθμό των επισκόπων και του κλήρου, ανταποκρίθηκε στην εθνικοσοσιαλιστική δράση. Επέτρεψαν να ευθυγραμμιστούν σχεδόν χωρίς αντίσταση, και μάλιστα εν μέρει με ενθουσιασμό, σε όλους τους τομείς που προσδιορίζονται στην έκθεση. Εκεί έγκειται η ενοχή τους. Επιπλέον, γνωρίζαμε – ακόμη και αν δεν γνωρίζαμε την πλήρη έκταση του τι συνέβαινε στα στρατόπεδα– ότι η προσωπική ελευθερία και όλες οι αρχές του νόμου καταπατούνταν, ότι διαπράττονταν μεγάλες βαρβαρότητες στα στρατόπεδα συγκέντρωσης, ότι η Γκεστάπο, η Επίλεκτη Φρουρά⁶ μας και, σε κάποιο βαθμό, τα στρατεύματά μας στην Πολωνία και τη Ρωσία προέβαιναν σε πρωτοφανείς βαρβαρότητες κατά του άμαχου πληθυσμού. Τα εβραϊκά πογκρόμ του 1933 και του 1938 έγιναν δημόσια. Οι δολοφονίες ομήρων στη Γαλλία ανακοινώθηκαν επίσημα από εμάς. Επομένως, κανείς δεν μπορεί πραγματικά να ισχυριστεί ότι η κοινή γνώμη δεν γνώριζε πως η εθνικοσοσιαλιστική κυβέρνηση και η ηγεσία του στρατού παραβίαζαν συνεχώς το φυσικό δίκαιο, τη Σύμβαση της Χάγης και τις απλούστερες αρχές της ανθρωπιάς επί της αρχής. Πιστεύω ότι αν όλοι οι επίσκοποι είχαν πάρει δημόσια θέση εναντίον αυτού από τους άμβωνες μια συγκεκριμένη ημέρα, θα μπορούσαν να είχαν αποτρέψει πολλά πράγματα. Αυτό δεν συνέβη και δεν υπάρχει καμία δικαιολογία γι' αυτό. Αν οι επίσκοποι είχαν πάει στη φυλακή ή σε στρατόπεδα συγκέντρωσης ως αποτέλεσμα αυτού, δεν θα ήταν κρίμα, αντιθέτως. Τίποτα από αυτά δεν συνέβη και γι' αυτό είναι καλύτερο να παραμείνουμε σιωπηλοί. Γνωρίζω με βεβαιότητα ότι ο αείμνηστος Πάπας

⁶ SS

συμφωνούσε ακριβώς με την κρίση μου. Πώς σκέφτεται ο σημερινός Πάπας, δεν γνωρίζω.

Σας ευχαριστώ πολύ για την προώθηση και με τους εγκάρδιους χαιρετισμούς μου.

Δικός σας,

(Αντενάουερ)

(Υ.Γ.) Σε κάθε περίπτωση, το μέρος του γερμανικού λαού που δεν έπεσε άμεσα στον εθνικοσοσιαλισμό, και ιδιαίτερα η Καθολική Εκκλησία της Γερμανίας, θα σταθεί ενώπιον των ξένων χωρών και ιδιαίτερα ενώπιον των μεταγενέστερων γενεών πιο δικαιωμένο από ό,τι θα είναι τώρα.

2. Πρωτότυπα

2.1. Der Nürnberger Prozeß

GENERAL RUDENKO: Herr Vorsitzender! Es ist das Dokument USSR-473, die Aussagen von Rainer Stahel vom 15. September 1941. Ich verlese den ersten Auszug; diese Stelle ist in Ihrem Exemplar unterstrichen. Ich verlese:

»Goebbels und Fritzsche haben alle Maßnahmen getroffen, um die Rassentheorie unter den Deutschen zu popularisieren und sie darin zu überzeugen, daß die Deutschen eine Herrenrasse seien und daß die anderen Völker als minderwertige der deutschen ›Herrenrasse‹ unterstellt werden müssen. Um die Deutschen darin zu überzeugen und sie zu zwingen an diese Theorie zu glauben, hat das von Goebbels und Fritzsche geführte Propagandaministerium vor und während des Krieges eine ganze Reihe Filme gedreht, zahlreiche Bücher, Broschüren, Zeitschriften und andere Literatur herausgegeben, in der die Verfasser die ›Überlegenheit‹ der Deutschen den anderen Nationen gegenüber zu beweisen versuchten.

Es ist zu erwähnen, daß infolge einer aktiven Tätigkeit von Goebbels und Fritzsche die Rassentheorie im Bewußtsein eines erheblichen Teiles des deutschen Volkes sich festgesetzt hat. Dies trug dazu bei, daß im Laufe des Krieges die deutschen Soldaten und Offiziere, die sich die Belehrungen der Führer der deutschen Propaganda angeeignet hatten, die Bestialitäten an der friedlichen Bevölkerung verübten.«

Sagen Sie mir, hat Rainer Stahel eine richtige Darstellung Ihrer Rolle in der Propaganda der Rassentheorie gegeben?

FRITZSCHE: Nein. Ich füge hinzu die Feststellung:

Das Niveau dieser Aussage ist noch tiefer als das Niveau der anderen mir vorgelegten Bekundungen, und ich würde es begrüßen, wenn einer derer, deren Aussage hier in dieser Form niedergelegt wurde, nur einer hier erscheinen könnte, um einmal etwas von den Unterlagen anzudeuten, auf denen diese Behauptungen aufgebaut sind.

GENERAL RUDENKO: Ich nehme an, daß Sie im Laufe der sechsmonatigen Dauer dieses Prozesses genügend Zeugenaussagen in diesem Saal gehört haben. Gut, wollen wir weitergehen.

FRITZSCHE: Nein, ich muß hierzu folgendes bemerken:

Ich habe keine Zeugenaussagen über den Gegenstand gehört, der hier zur Sprache steht.

[233] GENERAL RUDENKO: Ich hoffe, Sie werden sich an die Aussagen des Zeugen Höß über die Vernichtung von Millionen von Menschen erinnern?

[Keine Antwort.]

GENERAL RUDENKO: Ich sage, Sie werden sich wohl der Aussage von Höß, des Kommandanten des Lagers Auschwitz, über die Vernichtung von Millionen von Menschen erinnern?

FRITZSCHE: Ich habe diese Aussagen nicht vergessen, ich habe sie nicht eine Minute aus dem Gedächtnis verloren.

GENERAL RUDENKO: Sehr wohl. Ich wollte Sie bloß daran erinnern. Ich will in diesem Zusammenhang keine Fragen stellen.

Ich gehe jetzt zu den Fragen über, die sich mit der Propaganda im Zusammenhang mit der Vorbereitung zu Angriffskriegen befassen.

Um das Verhör nicht zu verlängern, werde ich Ihre eigenen Aussagen vom 12. September 1945 zitieren. Diese liegen dem Gericht als USSR-474 bereits vor. Bitte, sehen Sie sich den Auszug Nummer 2 an; die Stelle ist angemerkt.

FRITZSCHE: Ich widerspreche auch der Verlesung dieses Zitates genau so, wie ich widersprochen habe der Vorlage der gesamten Vernehmungsniederschrift unter Berufung auf das, was ich vor wenigen Stunden ausgesagt habe über die Entstehung dieses Protokolls.

GENERAL RUDENKO: Sie haben diese Erklärungen bereits vor dem Gerichtshof gemacht, und der Gerichtshof wird sie zu würdigen wissen.

Dieses Dokument ist jedoch vorgelegt worden und ich will diesen Teil zitieren. Bitte folgen Sie dem Text. Auszug Nummer 2; ich verlese:

»Um diese aggressive Aktion zu rechtfertigen, hat mich Goebbels zu sich befohlen und die Anweisung gegeben, gegen Österreich eine feindlich gesinnte Kampagne einzuleiten. Unter anderem hat er mir aufgetragen, aus der Archive alte Akten, die irgendwie die Österreichische Regierung belasten, zu entnehmen und in der Presse zu veröffentlichen. Dabei unterstrich Goebbels, daß die zur Veröffentlichung bestimmten Stoffe in erster Linie darüber zeugen sollen, daß das österreichische Volk sich zu Deutschland anschließen wolle und daß die sich auf Deutschland orientierenden Österreicher von der Österreichischen Regierung verfolgt würden.

Darüber hinaus erklärte Goebbels, daß die deutsche Presse zu zeigen habe, daß die in Österreich ansässigen Deutschen von der Österreichischen Regierung systematisch verfolgt [234] werden und daß gegen sie sogar Massenrepressalien vorgenommen werden.«

Und ferner zitiere ich:

»Als Deutschland die Tschechoslowakei, Belgien, Dänemark, Polen, Norwegen und Balkanstaaten besetzte, habe ich auf die Anweisung Goebbels ebenfalls ähnliche verleumderische Aktionen aufgezo-

VORSITZENDER: General Rudenko! Es wäre sicher besser, ihn jeweils mit Bezug auf einen Absatz zu fragen, ob er das tatsächlich gesagt hat, anstatt ihm das ganze Dokument auf einmal vorzulesen.

GENERAL RUDENKO: Herr Vorsitzender! Ich habe nur noch einen Absatz, und ich wollte eigentlich diesen verlesen und ihm dann eine Frage stellen.

VORSITZENDER: Dagegen habe ich keine Einwendung. Ich meine nur, es wäre besser, ihm immer nur einen Absatz vorzulesen und ihn dann zu befragen, statt ihn auf einmal über drei oder vier Absätze zu befragen.

GENERAL RUDENKO: Sehr wohl, Herr Vorsitzender, ich werde so verfahren.

[Zum Zeugen gewandt:]

Ich frage Sie jetzt, Angeklagter Fritzsche:

Geben Sie den Inhalt des Absatzes über den Anschluß, den ich soeben verlesen habe, zu?

FRITZSCHE: Nein, ich muß betonen, das ist nicht das, was ich ausgesagt habe; sondern dieser Abschnitt enthält die Gedanken, die sich der vernehmende russische Offizier über meine Aussage machte, und die Formulierung wurde mir fertig vorgelegt zum Zwecke der Unterschrift.

VORSITZENDER: Einen Augenblick. Was streiten Sie darin ab? Nehmen wir den ersten Absatz.

FRITZSCHE: Herr Vorsitzender! Ich streite alles ab. Es sind insbesondere die Ausdrücke, die dort verwendet werden, die ich niemals von mir aus gebraucht habe. Ich habe in meinen Vernehmungen in Moskau ganz genau dasselbe erklärt, was ich hier in diesem Prozeß gestern und vorgestern und heute ausgesagt habe oder auch in meinem Affidavit niedergelegt habe.

VORSITZENDER: Nehmen wir den ersten Absatz. Der erste Absatz ist Ihnen soeben vorgelesen worden.

»Um diese aggressive Aktion zu rechtfertigen...«

Hat man Sie darüber befragt und haben Sie eine Antwort darauf gegeben?

FRITZSCHE: Jawohl. In sehr vielen spät nachts abgehaltenen Vernehmungen bin ich auch solche Fragen gefragt worden, und ich [235] habe auf diesen, in dieser hier niedergelegten Frage zusammengezogenen Komplex folgendes geantwortet:

Ich wurde, das Datum ist mir augenblicklich nicht gegenwärtig, im Augenblick der Österreich-Aktion zu Dr. Goebbels bestellt. Dr. Goebbels erklärte mir, daß die Österreichische Regierung Schuschnigg die und die Pläne habe – sie sind ja hier genug erörtert worden –, daß eine Regierungskrise eingetreten sei, daß Seyß-Inquart die Regierung übernommen habe, daß ein Hilferuf aus Österreich gekommen sei und daß nunmehr der Einmarsch stattfinden werde.

VORSITZENDER: Erzählen Sie uns jetzt das, was Sie dem vernehmenden russischen Offizier gesagt haben, oder sagen Sie uns jetzt, was sich in Deutschland zur Zeit des Anschlusses tatsächlich ereignet hat?

FRITZSCHE: Ich erzähle das, was ich dem vernehmenden russischen Offizier gesagt habe, und das ist genau das, was sich an dem fraglichen Tage im Propagandaministerium abspielte.

VORSITZENDER: Sie behaupten also, daß dieser erste Absatz vollständig erfunden ist?

FRITZSCHE: Nein, ich möchte den Ausdruck »erfunden« nicht gebrauchen. Ich möchte sagen, ich bitte um die Erlaubnis dazu, welche Elemente in diesem Absatz richtig sind.

Es ist erstens das Element: Eine feindlich gesinnte Kampagne gegen die Regierung Schuschnigg; die wurde tatsächlich in der deutschen Presse entfacht, ob im Augenblick seines Rücktritts oder kurz vorher, das kann ich im Augenblick aus dem Gedächtnis nicht sagen.

Weiter stimmt auch das Element in diesem Absatz, daß die Verfolgungen deutschgesinnter Elemente unter der Regierung Schuschnigg möglichst an Einzelfällen dargestellt werden sollten.

Das sind die Elemente, die zutreffen.

GENERAL RUDENKO: Damit bestätigen Sie aber das, was ich soeben zitiert habe.

FRITZSCHE: Nein, nein, Herr Ankläger, es ist ein wesentlicher Unterschied.

GENERAL RUDENKO: Von Ihrem Standpunkt aus betrachtet.

Ich glaube jedoch, daß Sie nicht abstreiten werden, Propaganda gegen die Österreichische Regierung gemacht zu haben. Das ist der Hauptsinn dieser Frage.

FRITZSCHE: Auch das muß ich abstreiten. Diese Propaganda habe ich nicht durchgeführt, sondern mein Vorgänger als Leiter der Abteilung »Deutsche Presse«.

[236] GENERAL RUDENKO: Also sollte ich Sie richtig verstanden haben, streiten Sie Ihre Teilnahme an dieser Propaganda ab, jedoch nicht die Tatsache, daß so eine Propaganda gemacht wurde?

FRITZSCHE: Sie haben mich richtig verstanden, dann, wenn Sie unter »Propaganda« in diesem Falle eine Aufzählung der gegen das gesamtdeutsche Interesse gerichteten Maßnahmen der Regierung Schuschnigg verstehen.

GENERAL RUDENKO: Ich will noch einen anderen Absatz aus Ihrer Aussage zitieren, wo folgendes gesagt wird:

»Als Deutschland die Tschechoslowakei, Belgien, Dänemark, Polen, Norwegen und Balkanstaaten besetzte, habe ich auf die Anweisung Goebbels ebenfalls ähnliche verleumderische Aktionen aufgezogen.

In jedem solchen Fall suchte ich irgendwelche alte Archivakten auf, die die Regierungen dieser Länder gegenüber Deutschland belasten, versah diese Akten mit meinen Kommentaren und versuchte auf diese Weise die oder jene deutsche aggressive Aktionen zu rechtfertigen.«

Streiten Sie das auch ab?

FRITZSCHE: Jawohl, in dieser Form auch.

GENERAL RUDENKO: Aber Sie, werden doch wohl nicht abstreiten, daß Propaganda gegen alle diese in Ihrer Aussage aufgezählten Länder geführt wurde, und zwar eine Angriffspropaganda?

FRITZSCHE: Den letzteren Zusatz, den bestreite ich. Die Propaganda gebe ich zu, und ich habe die einzelnen Aktionen und meine Teilnahme an ihnen in meinem Affidavit 3469-PS auf das eingehendste geschildert.

GENERAL RUDENKO: Gut. Ich habe keine Absicht, Sie weiter darüber zu befragen, denn das ist ja in Ihrer Erklärung vom 7. Januar 1946 genügend beleuchtet worden, das heißt in einer Reihe von Punkten des Dokuments 3469-PS, das sich im wesentlichen nicht im Widerspruch mit Ihren mündlichen Ausführungen befindet. Ist das richtig?

FRITZSCHE: Ich sehe einen erheblichen Widerspruch. Aber dieses Affidavit 3469-PS stimmt vollkommen.

GENERAL RUDENKO: Sehr gut. Ich will ergänzend die Aussagen von Ferdinand Schörner verlesen. Es ist ein von mir bereits vorgelegtes Dokument, USSR- 472. Es handelt sich um den Auszug Nummer 3. Schörner sagt folgendes aus:

»Die politische Tätigkeit Fritzsches als amtlicher Rundfunkkommentator war ebenso wie die Tätigkeit des Kriegsberichterstatters, General Dittmar, die Hauptaufgabe des Nationalsozialismus, der Entfesselung des Weltkrieges gegen [237] die demokratischen Völker und dem Beitrag mit allen Mitteln an dem Siege der deutschen Waffen, unterstellt.

Die Hauptmethode Fritzsches, die er im Laufe von mehreren Jahren seiner Tätigkeit verwandte, bestand, wie es mir später klar wurde, im bewußten Betrug des deutschen Volkes. Ich erwähne das darum, weil wir Soldaten in der letzten Zeit besonders tief diesen Betrug fühlten, da uns trotz dem falschen Jammern Fritzsches das tatsächliche Kraftverhältnis an der Front und die tatsächliche Lage bekannt waren.

Die Hauptschuld solcher Leute wie Fritzsche besteht darin, daß sie die wahre Lage der Dinge kannten, aber abgesehen davon, aus den verbrecherischen Bestrebungen der Hitler-Regierung ausgehend, dem Volke bewußt Lügen beibrachten oder nach dem deutschen Sprichwort ›Sand in die Augen streuten‹.«

Sagen Sie mir, Angeklagter Fritzsche, entspricht diese Charakterisierung der deutschen Propaganda der Wahrheit?

FRITZSCHE: Das ist ein kompletter Unsinn. Einen Teil dieser Sache kann ich sogar zufällig nachweisen. Hier sagt Herr Schörner, daß auch die Tätigkeit des Kriegsberichterstatters, General Dittmar, in der Entfesselung von Angriffskriegen bestanden hätte. General Dittmar hat zum erstenmal im Rundfunk gesprochen im Winter 1942/1943. Das ist das eine.

Das zweite ist folgendes: Ich habe Herrn Schörner nie gesehen, ich kenne ihn nicht, ich habe nicht mit ihm gesprochen. Ich würde mich wundern, wenn er ein Urteil darüber

haben könnte, ob ich bewußt oder unbewußt irgendwo irgend etwas Falsches gesagt habe. Aber – und das muß ich hinzufügen –, in den letzten Tagen in Berlin wurde mir indirekt, und zwar durch den Staatssekretär Dr. Naumann, eine Mitteilung des Generalfeldmarschalls Schörner zugeleitet mit dem Anheimstellen, sie zu verwerten. Es war die Mitteilung, er stehe in Böhmen mit einer intakten Armee. Er könne, wenn er wolle, auf unbegrenzte Zeit dieses Territorium halten. Wir sollten in Berlin nur Mut haben; er könne uns sogar zu Hilfe kommen. – Ich weiß nicht, ob diese Äußerung wirklich von Schörner getan ist, aber ich meine, es würde sich lohnen, den Generalfeldmarschall Schörner als Zeugen hierher zu holen, um ihn zu fragen nach der Unterlage seiner Beurteilung.

GENERAL RUDENKO: Die Tatsache, daß Sie Ferdinand Schörner nicht kennen, genügt nicht zur Widerlegung dieser Aussage, denn Sie haben ja selbst vor diesem Gerichtshof bestätigt, daß viele Leute Sie als amtlichen Vertreter der Regierung kannten; aber natürlich konnten Sie nicht jeden kennen. Ist das richtig?

[238] FRITZSCHE: Gestatten Sie, Herr Anklagevertreter, daß ich Sie da auf eine Unlogik aufmerksam mache. Wer mich nicht kannte, kann sehr wohl urteilen darüber, was ich sagte. Aber er vermag kein Urteil zu fällen darüber, ob ich das im guten Glauben oder im bösen Glauben sagte. Sie kennen den Unterschied selbst sicher auch.

GENERAL RUDENKO: Sie sprechen wiederum von Ihrer persönlichen Teilnahme. Aber den lügnerischen Charakter der deutschen Propaganda bestreiten Sie nicht?

FRITZSCHE: Auf diese Formulierung vermag ich wiederum nicht mit Ja zu antworten. Herr Anklagevertreter, ich habe Ihnen heute morgen eine Basis gegeben für Fragen, die mir gestellt werden können, indem ich meinen Beitrag leistete für eine geschichtliche Klarstellung, indem ich darzustellen versuchte, wo war reiner Idealismus, und wo waren falsche Voraussetzungen; diese Dinge gehen jetzt durcheinander.

GENERAL RUDENKO: Ich stelle meine Fragen nicht auf der Basis, die Sie mir, wie Sie behaupten, gegeben haben, sondern auf Grund der Dokumente, die der Anklage zur Verfügung stehen.

Wollen wir weitergehen: Kannten Sie die Dokumente über die Durchführung der Aktion »Grün« gegen die Tschechoslowakei, die Dokumente über den Angriff auf Polen und auf Jugoslawien sowie die Propagandamaßnahmen, die damit zusammenhängen?

FRITZSCHE: Die Unterlagen über den Fall »Grün« und so weiter habe ich hier zum erstenmal gehört. Aber da Sie das nun wieder mit Propagandamaßnahmen verbinden, fällt es mir natürlich schwer, das, beides auseinanderzuhalten. Vielleicht ist Ihnen gedient mit der Erklärung, weder im Falle Tschechoslowakei noch im Falle Polen, noch in irgendeinem anderen Falle wußte ich früher von den deutschen Angriffen als eine Stunde oder anderthalb Stunden, bevor sie der deutschen Öffentlichkeit mitgeteilt wurden.

GENERAL RUDENKO: Also eine Stunde oder anderthalb Stunden sagen Sie? Gut!

FRITZSCHE: Auf eine oder anderthalb Stunden will ich mich nicht festlegen. Ich erinnere mich, daß ich im Falle Rußland vielleicht fünf bis sechs Stunden vorher von Dr. Goebbels unterrichtet wurde.

GENERAL RUDENKO: Gut. Das Dokument USSR- 493, das Ihnen jetzt vorgelegt wird, stellt Ihre Rundfunkrede über den Überfall auf Polen dar. Diese Rede wurde am 29. August gehalten.

Sie war schon im voraus darauf gerichtet, die Gründe des deutschen Angriffs auf Polen zu erklären. Das war am 29. August. [239] Ich habe nicht die Absicht, das Dokument zu verlesen. Der Sinn dieser Rede ist aber folgender: Sie sprachen schon damals, also am 29. August, davon, daß unerwartete Ereignisse bevorstehen.

Haben Sie sich mit diesem Dokument vertraut gemacht?

FRITZSCHE: Jawohl.

GENERAL RUDENKO: Sie streiten also nicht ab, diese Rundfunkrede gehalten zu haben am 29. August 1939?

FRITZSCHE: Das streite ich nicht ab. Ich darf nur darauf hinweisen, das gleiche...

GENERAL RUDENKO: Entschuldigen Sie, antworten Sie zuerst einmal auf meine Frage; nachher können Sie Ihre Erklärung abgeben. Das war am 29. August? Das streiten Sie nicht ab? Nun frage ich Sie: Haben Sie persönlich diesen Erklärungen Glauben geschenkt? Haben Sie an die Unvermeidlichkeit des Krieges mit Polen geglaubt? Haben Sie persönlich damals daran geglaubt?

FRITZSCHE: Ob ich in diesem Augenblick einen Krieg als unvermeidbar angesehen habe, das vermag ich nicht zu sagen. Nur eines vermag ich festzustellen: Ich glaubte nicht an eine deutsche Schuld, dann, wenn es in dieser Spannung zu einer kriegerischen Auseinandersetzung kommen würde...

GENERAL RUDENKO: Das genügt...

FRITZSCHE: Ich bitte, Herr Anklagevertreter, daß ich hier noch hinzufügen darf...

GENERAL RUDENKO: Ja, aber bitte ganz kurz.

VORSITZENDER: General Rudenko! Lassen Sie den Mann antworten.

GENERAL RUDENKO: Bitte sehr.

FRITZSCHE: Und es war mir damals eine ganz besondere Genugtuung, daß ich in den Wochen danach in der sowjetrussischen Presse feststellen konnte, daß auch Sowjetrußland und seine Regierung die deutsche Auffassung von der Frage der Kriegsschuld in diesem Falle teilte.

GENERAL RUDENKO: Ich glaube, Sie sollten jetzt nicht darüber reden. Ich habe Sie auch um keine Erklärungen über diese Frage gebeten. Sie haben mir im wesentlichen nicht geantwortet, aber ich werde jetzt zu der folgenden Frage übergehen.

Am 9. April 1940 haben Sie eine Rede gehalten, in der Sie die Gründe einer möglichen Besetzung Norwegens erläuterten. Es wird Ihnen jetzt ein Auszug aus dieser Rundfunkrede überreicht.

[Zum Gerichtshof gewandt:]

Herr Vorsitzender! Es ist das Dokument USSR-496.

[240] [Zum Zeugen gewandt:]

Angeklagter Fritzsche! Liegt Ihnen das Dokument vor? Es ist Auszug Nummer 4.

FRITZSCHE: Nein, ich habe es noch nicht vor mir...

Ja, ich habe es gefunden. Es ist Seite 4.

GENERAL RUDENKO: Gut. Richtig, es ist Auszug 4. Ich werde einen kurzen Absatz aus dieser Rede zitieren:

»Die Tatsache, daß deutsche Soldaten ihre Pflicht tun mußten, weil die Engländer die norwegische Neutralität verletzten, endete nicht in einer Kriegshandlung, sondern mit einer Tat des Friedens. Niemand wurde verletzt, kein Haus wurde zerstört, das tägliche Leben nahm seinen Fortgang.«

Das war eine Lüge. Geben Sie das zu, oder wollen Sie es abstreiten?

FRITZSCHE: Nein, das war keine Lüge...

GENERAL RUDENKO: Es war keine Lüge?

FRITZSCHE:... denn ich war gerade selbst in Norwegen gewesen und hatte es gesehen. Und es wird auch hier alles klar, dann, wenn Sie den nächsten Absatz zu lesen gestatten, der heißt nämlich...

Der nächste Satz heißt...

GENERAL RUDENKO: Einen Augenblick, Sie werden es später verlesen...

VORSITZENDER: Aber, General Rudenko, Sie müssen den Mann das erklären lassen. Er will den nächsten Satz verlesen, um damit diesen Satz zu erklären.

GENERAL RUDENKO: Nun gut.

FRITZSCHE: Der nächste Satz heißt:

»Selbst da, wo norwegische Truppen Widerstand leisteten, aufgestachelt von der irregeführten früheren Norwegischen Regierung... wurde die Zivilbevölkerung kaum davon berührt, denn die Norweger kämpften außerhalb der Städte und Dörfer, usw....«

GENERAL RUDENKO: Gut. Nun werde ich Ihnen aber ein anderes Dokument vorlegen, nämlich den »Regierungsbericht der Norwegischen Regierung«.

[Zum Gerichtshof gewandt:]

Herr Vorsitzender! In meinem Dokumentenbuch ist ein Fehler unterlaufen, die Nummer lautet darin USSR-78. Es ist aber das Dokument 1800-PS, das von der Französischen Anklagevertretung unter RF-72 vorgelegt wurde.

[241] [Zum Zeugen gewandt:]

Hören Sie jetzt zu, Angeklagter Fritzsche, wie wahrheitsgetreu Sie die Lage in Norwegen geschildert haben. Hören Sie zu, was der amtliche Bericht der Norwegischen Regierung darüber berichtet. Ich zitiere:

»Der deutsche Überfall auf Norwegen am 9. April 1940 zog Norwegen zum erstenmal seit 126 Jahren in einen Krieg hinein. Für zwei Monate wütete der Krieg im ganzen Lande und brachte Zerstörungen im Werte von ungefähr 250 Millionen Kronen. Über 40000 Häuser wurden beschädigt oder zerstört und gegen tausend Menschen aus der Zivilbevölkerung wurden getötet.«

So war die Lage in Wirklichkeit. Geben Sie zu, daß Ihre Rede vom 2. Mai 1940, wie üblich, voller Lügen war?

FRITZSCHE: Nein, das gebe ich nicht zu, sondern ich stelle fest, daß Sie, Herr Ankläger, bei der Vorlage dieses Auszuges nicht berücksichtigt haben, daß ich

einleitend davon berichtete, ich wolle das schildern, was ich selbst gesehen hätte, nämlich eine Fahrt ins Gulbranstal, wie ich mich jetzt erinnere, die bis kurz vor Attaining. Es widerspricht also meiner Schilderung durchaus nicht, wenn nach der Feststellung der Norwegischen Regierung dann insgesamt bei dieser Aktion dieser Schaden und dieser Verlust eingetreten ist.

GENERAL RUDENKO: Ich glaube, daß das norwegische Volk und die Norwegische Regierung wohl genügend den Druck der faschistischen Besatzungstruppen am eigenen Leibe verspürt haben. Der norwegische Regierungsbericht zeigt das, was wirklich vorgefallen ist und nicht das, was Sie im Sinne Ihrer Propaganda zu beleuchten versuchten. Dieses Dokument ist laut Paragraph 21 des Statutes vorgelegt und ich habe keine Absicht, mit Ihnen darüber zu argumentieren. Der Gerichtshof wird dies zur Kenntnis nehmen.

Ich habe an Sie noch einige Fragen im Zusammenhang mit der hier bereits öfter erwähnten Tatsache, das heißt im Zusammenhang mit dem »Athenia«-Fall zu stellen. Ich werde Sie nicht im einzelnen über diese Dinge befragen, da sie bereits mit genügender Ausführlichkeit behandelt worden sind. Ich frage Sie nur, ob Sie zugeben, daß die faschistische Propaganda die Öffentlichkeit über den »Athenia«-Fall in verleumderischer und lügnerischer Art fälschlich informierte?

FRITZSCHE: Ob das die faschistische Propaganda getan hat in Italien, das weiß ich nicht. Die nationalsozialistische Propaganda hat es getan im guten Glauben, wie ich deutlich geschildert habe.

GENERAL RUDENKO: Ich spreche nun schon fast eine Stunde davon, was hier geschah und was festgestellt wurde: Geben Sie [242] zu, daß es eine verleumderische Rede war, oder bestreiten Sie es immer noch?

FRITZSCHE: Nein, ich habe das schon zugegeben und habe auch deutlich geschildert, wie es zu diesen Äußerungen kam.

GENERAL RUDENKO: Schön. In dieser Frage interessiert mich nur Ihre persönliche Rolle. Warum waren Sie es gerade, der so aktiv in dieser Frage hervorgetreten ist, und warum waren Sie der erste, der diese Verleumdungen verbreitete?

FRITZSCHE: Ich glaube nicht, daß ich als erster die Sache vor die Öffentlichkeit gebracht habe, aber Tatsache ist, daß ich sehr häufig über den Fall »Athenia« sprach, und zwar auf der Grundlage der amtlichen Informationen, denen ich Glauben schenkte, und ich sprach darüber, weil ich nun einmal derjenige war, der zu Beginn des Krieges abends im Rundfunk sprach.

GENERAL RUDENKO: Wollen Sie behaupten, daß die erste Bekanntmachung über die »Athenia« im »Völkischen Beobachter« im Oktober 1939 erschien?

FRITZSCHE: Das habe ich nie behauptet.

GENERAL RUDENKO: Schön. Dann möchte ich Sie daran erinnern, daß Sie die Frage »Athenia« bereits im September 1939 behandelten; ist das richtig?

FRITZSCHE: Natürlich, die Frage »Athenia...«

GENERAL RUDENKO: Also haben Sie noch vor dem Artikel im »Völkischen Beobachter« davon gesprochen?

FRITZSCHE: Viele Wochen vorher schon.

GENERAL RUDENKO: Sie waren also der erste, der diese lügnerischen Behauptungen verbreitete?

FRITZSCHE: Nein, das kann ich nicht bestätigen, sondern...

GENERAL RUDENKO: Na, schön. Nun noch eine letzte Frage in diesem Zusammenhang: Sie werden doch nicht abstreiten, daß Sie auch im Jahre 1940 damit fortfuhren, diese Version zu verbreiten. Ich wiederhole, sie werden doch nicht abstreiten, daß Sie auch noch im Jahre 1940 diese Verleumdung weiter verbreiteten?

FRITZSCHE: Es ist die Eigenart jeder Propaganda, daß sie gute Dinge, wirksame Dinge, nach Möglichkeit oft und lange wiederholt. Ich habe schon erklärt, daß ich erst im Dezember 1945 hier im Gefängnis von Großadmiral Raeder erfuhr, daß doch ein deutsches U-Boot die »Athenia« versenkt hatte.

GENERAL RUDENKO: Schön. Ich gehe jetzt zu einer Gruppe von Fragen über, die sich auf Ihre Teilnahme an der Durchführung der Propaganda bei der Vorbereitung des Angriffs gegen die [243] Sowjetunion beziehen. Sie behaupten, daß Sie von einer Vorbereitung des Angriffs auf die Sowjetunion bis zum 22. Juni 1941, 5.00 Uhr morgens, nichts gewußt haben, das heißt bis zum Zeitpunkt, als die deutschen Truppen bereits in das Gebiet der USSR eingedrungen waren und Sie zu Ribbentrop ins Auswärtige Amt zu einer Pressekonferenz gerufen wurden. Habe ich Ihre Aussage richtig verstanden?

FRITZSCHE: Nein, schon einige Stunden vorher, also am Abend des vorangegangenen Tages, hatte Dr. Goebbels einige Abteilungsleiter des Ministeriums in seinem Hause in Wannsee versammelt, teilte ihnen diese Tatsachen mit und verbot ihnen das Weggehen und das Telephonieren. Das war das erste wirkliche Wissen davon.

GENERAL RUDENKO: Schön. Sie behaupten ebenfalls, daß Sie von den aggressiven Zielen Deutschlands gegen die Sowjetunion erst auf Grund Ihrer persönlichen Beobachtungen im Jahre 1942 erfuhren; ist das richtig?

FRITZSCHE: Ich weiß nicht, was Sie hiermit meinen. Ich habe heute früh klarzustellen versucht, daß ich einen Zweifel in der Richtigkeit einiger amtlicher deutscher Begründungen für diesen Angriff zuerst in der Gefangenschaft hatte. Ich habe das heute klargemacht. Ein Zweites habe ich früher in Verhören in Moskau auch betont, und das ist die Tatsache, daß ich 1942, vielleicht auch schon 1941, nach dem Ausbruch des Krieges mit der Sowjetunion bemerkte, daß schon eine geraume Zeit vor dem 22. Juni Vorbereitungen aller Art getroffen gewesen sein mußten.

2.2. Brief an Bernard Custodis

Lieber Custodis!

Von der Mutter Werhahn erhielt ich den anliegenden Artikel des Paters Pribilla mit der Bitte um Beurteilung. Da ich die Adresse des Paters Pribilla nicht habe und die Mutter Werhahn mir mitteilte, dass sie den Artikel durch Dich bekommen habe, sende ich ihn anbei mit der Bitte zurück, ihn an Pater Pribilla zurückgelangen zu lassen. Ich würde den Artikel nicht erscheinen lassen. Nach meiner Meinung trägt das deutsche Volk und tragen auch die Bischöfe und der Klerus eine große Schuld an den Vorgängen in den Konzentrationslagern. Richtig ist, dass nachher vielleicht nicht viel mehr zu machen war. Die Schuld liegt früher. Das deutsche Volk, auch Bischöfe und Klerus zum großen Teil, sind auf die nationalsozialistische Agitation eingegangen. Es hat sich fast widerstandslos, ja zum Teil mit Begeisterung auf all den in dem Aufsatz gekennzeichneten Gebieten gleichschalten lassen. Darin liegt seine Schuld. Im übrigen hat man aber auch gewusst - wenn man auch die Vorgänge in den Lagern nicht in ihrem ganzen Ausmaße gekannt hat -, dass die persönliche Freiheit, alle Rechtsgrundsätze, mit Füßen getreten wurden, dass in den Konzentrationslagern große Grausamkeiten verübt wurden, dass die Gestapo, unsere SS und zum Teil auch unsere Truppen in Polen und Russland mit beispiellosen Grausamkeiten gegen die Zivilbevölkerung vorgingen. Die Judenpogrome 1933 und 1938 geschahen in aller Öffentlichkeit. Die Geiselmorde in Frankreich wurden von uns offiziell bekanntgegeben. Man kann also wirklich nicht behaupten, dass die Öffentlichkeit nicht gewusst habe, dass die nationalsozialistische Regierung und die Heeresleitung ständig aus Grundsatz gegen das Naturrecht, gegen die Haager Konvention und gegen die einfachsten Gebote der Menschlichkeit verstießen. Ich glaube, dass, wenn die Bischöfe alle miteinander an einem bestimmten Tage öffentlich von den Kanzeln aus dagegen Stellung genommen hätten, sie vieles hätten verhüten können. Das ist nicht geschehen und dafür gibt es keine Entschuldigung. Wenn die Bischöfe dadurch ins Gefängnis oder in Konzentrationslager gekommen wären, so wäre das kein Schade, im Gegenteil. Alles das ist nicht geschehen und darum schweigt man am besten. Ich weiß bestimmt, dass der verstorbene Papst mit meinem Urteil genau übereinstimmte. Wie der jetzige Papst denkt, weiß ich nicht.

Vielen Dank für die Beförderung und herzliche Grüße

Dein

(Adenauer)

[P.S.] Jedenfalls würde der nicht dem Nationalsozialismus direkt verfallene Teil des Deutschen Volkes, insbesondere auch die kath. Kirche in Deutschland, vor dem Ausland und insbesondere vor der Nachwelt gerechtfertigter dastehen, als es jetzt der Fall sein wird.

3. Μεταφραστικός σχολιασμός

3.1. Εισαγωγή

Ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος και η Ναζιστική Γερμανία αποτελούν μελανά σημεία όχι μόνο στην ιστορία της Γερμανίας, αλλά και στην παγκόσμια ιστορία. Την εποχή εκείνη, διαπράχθηκαν πολλά από τα πιο αισχρά εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας.

3.2. Ανάλυση κειμένων-πηγή

Στην παρούσα εργασία το κείμενο-πηγή (ΚΠ) δεν αποτελείται από ένα ενιαίο κείμενο, αλλά από ένα νομικό κείμενο και έναν γραπτό πολιτικό λόγο. Πιο συγκεκριμένα, το νομικό κείμενο πρόκειται για τα πρακτικά μιας δίκης, ενώ ο πολιτικός λόγος είναι σε μορφή επιστολής. Η διαφορά του είδους συνεπάγεται διαφορές στον σκοπό και τη λειτουργία των επιμέρους κειμένων, καθώς και στη δομή, το ύφος και τη γλώσσα που χρησιμοποιούν. Για τη διευκόλυνση της ανάλυσής τους και της παράθεσης των μεταφραστικών προβλημάτων που εμφανίστηκαν, τα κείμενα θα ονομαστούν ως εξής: K1 και K2 -Der Nürnberger Prozeß, Briefe an Bernard Custodis- αντίστοιχα.

3.2.1. Είδος κειμένων

Αρχικά, ένα από τα πιο σημαντικά χαρακτηριστικά για την ανάλυση των ΚΠ είναι το είδος. Στα συγκεκριμένα κείμενα, το επικοινωνιακό πλαίσιο δεν αφορά μόνο μία κατηγορία, αλλά τρεις. Επομένως θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως «υβριδικά». Πρόκειται για ένα καθαρά νομικό κείμενο, αφού πρόκειται για τα πρακτικά μιας δίκης και έναν γραπτό πολιτικό λόγο με θέμα ένα ιστορικό γεγονός.

3.2.2. Λειτουργίες κειμένων

Ένα ακόμα σημαντικό χαρακτηριστικό ανάλυσης των ΚΠ είναι οι λειτουργίες των κειμένων. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τον K. Bühler οι βασικές λειτουργίες της γλώσσας είναι τρεις και είναι οι εξής: η αναφορική, η εκφραστική και η κλητική. Ωστόσο αργότερα, ο R. Jakobson προσθέτει άλλη μια, τη φατική λειτουργία. Όλες αυτές οι κατηγορίες, βέβαια, υποδιαιρούνται σε διάφορες υπο-λειτουργίες. (Nord, 2014: 97-98)

Μία από αυτές τις λειτουργίες που συναντάται στα εν λόγω κείμενα είναι η αναφορική, η οποία εμπεριέχει την αναφορά στα αντικείμενα ή τα φαινόμενα του

πραγματικού ή κάποιου άλλου κόσμου. Εν προκειμένω, το αντικείμενο αναφοράς είναι τα εγκλήματα που διέπρατταν οι ακόλουθοι του Χίτλερ εις βάρος άλλων φυλών, τι ακριβώς συνέβαινε στα στρατόπεδα συγκέντρωσης και την κρατική προπαγάνδα, η οποία έκανε το γερμανικό λαό να πιστεύει στην ανωτερότητα του έναντι των άλλων λαών, αλλά και να αγνοεί τι πραγματικά συνέβαινε στα στρατόπεδα συγκέντρωσης. Μέσα από το K1 κυρίως, δίνονται πληροφορίες σχετικά με γεγονότα που συνέβησαν κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, πως ήταν η κατάσταση στη Γερμανία και κυρίως η κατάσταση μεταξύ των πολιτικών ηγετών και η στάση τους απέναντι στα γεγονότα. Έτσι, η κειμενική λειτουργία θα μπορούσε να χαρακτηριστεί και πληροφοριακή.

Η δεύτερη λειτουργία των κειμένων είναι η εκφραστική, η οποία σύμφωνα με τη Nord, αναφέρεται στη στάση του πομπού απέναντι στα αντικείμενα και φαινόμενα του κόσμου. Το K1 πρόκειται για την ένορκη απολογία του Γερμανού Φρίτσε, σχετικά με τη δράση του κατά τη διάρκεια του πολέμου, έτσι σε όλο το κείμενο φαίνεται η προσωπική του άποψη για τα γεγονότα που συνέβησαν. Το K2 είναι μια επιστολή του πολιτικού Αντενάουερ, οπότε και αυτό διακατέχεται από την προσωπική του άποψη για τα γεγονότα. Σε αυτό το κείμενο, μάλιστα, διακρίνεται και μια υπο-λειτουργία, η αξιολογητική, αφού εκφράζεται μια αξιολόγηση για τη στάση του γερμανικού λαού απέναντι στα γεγονότα που συνέβαιναν κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου.

3.2.3. Σκοπός ΚΠ

Υψίστης σημασίας για την ανάλυση ενός ΚΠ είναι ο σκοπός, καθώς είναι εκείνος που καθορίζει τους παραλήπτες, τον χρόνο πρόσληψης, το μέσω και την αιτία δημιουργίας του. Στο K1, η κατάθεση του μάρτυρα έγινε την 28^η Ιουνίου 1946 ενώπιον του Διεθνούς Στρατιωτικού Δικαστηρίου, αφού βρέθηκε ως κατηγορούμενος με τις εξής τέσσερις κατηγορίες: α) συνωμοσία για τη διάπραξη εγκλημάτων κατά της ειρήνης, εγκλημάτων πολέμου και εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας, β) εγκλήματα κατά της ειρήνης, γ) εγκλήματα πολέμου και δ) εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας. Παραλήπτες είναι τα μέλη και το κοινό του Διεθνούς Στρατοδικείου και το μέσο μετάδοσης είναι ο γραπτός προφορικός λόγος. Ο χρόνος πρόσληψης είναι η στιγμή της δίκης του κατηγορούμενου. Στο K2, η επιστολή γράφτηκε την 23^η Φεβρουαρίου 1946 με αφορμή ένα άρθρο που του είχε στείλει για δημοσίευση ο Πάτερ Πρίμπιλλα, σχετικά με τη δράση του κλήρου κατά τη διάρκεια του πολέμου. Παραλήπτες είναι ο Βερνάρδος

Κουστώδης και σε δεύτερο χρόνο ο ίδιος ο Πάτερ Πρίμπιλλα. Το μέσο μετάδοσης είναι ο γραπτός λόγος, ενώ ο χρόνος πρόσληψης είναι η μέρα παραλαβής της επιστολής. Ο σκοπός, λοιπόν διαφέρει στα δύο κείμενα. Ωστόσο, αυτός καθορίζει το ύφος, τη γλώσσα και τη δομή του κειμένου.

Το ύφος και των δύο κειμένων είναι σοβαρό και επίσημο, ενώ η γλώσσα που χρησιμοποιείται είναι τα „Hochdeutsch“, δηλαδή τα Υψηλά Γερμανικά, καθώς στο K1 πρόκειται για ομιλία μέσα σε δικαστήριο, ενώ στο K2 πρόκειται για επίσημη επιστολή, επομένως και τα δύο κείμενα διακατέχονται από επίσημο λόγο. Παρόλα αυτά, εμφανίζονται διακρίσεις στη γλώσσα και στη δομή τους, οι οποίες θα αναφερθούν στη συνέχεια. Η ανάλυση των εν λόγω χαρακτηριστικών πραγματοποιείται στην παράθεση των μεταφραστικών προβλημάτων.

Η γλώσσα του K1, παρά το επίσημο ύφος της, παραμένει προφορικός λόγος. Η δομή του πρόκειται για διάλογο, επομένως χαρακτηρίζεται από μικροπερίοδο λόγο, με εξαίρεση τα σημεία που γίνεται αναφορά σε έγγραφα που έχουν κατατεθεί ως πειστήρια στο δικαστήριο. Η σύνταξη είναι απλή, χωρίς τη χρήση ειδικής ορολογίας. Σε αυτό το σημείο κρίνεται απαραίτητο να σημειωθεί πως το K1 αποτελεί απόσπασμα από τη διαδικασία της εν λόγω δίκης και για την εκπόνηση της πτυχιακής εργασίας έχουν μεταφραστεί τα σημεία, στα οποία αναφέρονται στη ναζιστική προπαγάνδα και την άγνοια του λαού για το τι πραγματικά συνέβαινε. Η γλώσσα του K2 διακατέχεται από μακροπερίοδο λόγο. Το κείμενο είναι μια επιστολή και έχει την ανάλογη δομή. Ξεκινάει με τον χαιρετισμό, τον λόγο για τον οποίο γράφεται, το κυρίως θέμα που θέλει να αναλύσει, κλείνει με αποχαιρετισμό και ακολουθεί ένα υστερόγραφο.

Ο σκοπός σε κάθε κείμενο είναι φανερό πως διαφέρει και αυτό μπορεί να συμβεί ακόμα και μεταξύ του ΚΠ και του ΚΣ. Ωστόσο, στην περίπτωση της μετάφρασης ιστορικών εγγράφων είναι απαραίτητο να διατηρηθεί ο σκοπός και οι λειτουργίες του ΚΠ στο ΚΣ.

3.3. Πακέτο μεταφραστικών οδηγιών και σύγκριση ΚΣ με ΚΠ

Με την ολοκλήρωση της ανάλυσης του πρωτοτύπου, απαραίτητη είναι και η αναφορά στη σημασία του πακέτου των μεταφραστικών οδηγιών, αφού αυτό καθορίζει τις συνθήκες υπό τις οποίες θα λειτουργήσει το ΚΣ. Η περίπτωση στην οποία το κείμενο πηγή εκπληρώνει τις λειτουργίες του διαφέρει, φυσικά, από εκείνη του κειμένου-στόχου, με μοναδική εξαίρεση την ταυτόχρονη μετάφραση, καθώς ο χώρος, ο χρόνος,

το κίνητρο και ο σκοπός της επικοινωνίας του πρωτοτύπου και του μεταφράσματος συμπίπτουν. Ακόμα και σ' αυτή την περίπτωση, ωστόσο, ο μεταφραστής πρέπει να λάβει υπόψη τη διαφορά στις γνώσεις και την εμπειρία που συνδέονται με τον πολιτισμό των δεκτών. Όλα αυτά έχουν ως αποτέλεσμα ο μεταφραστής να πρέπει να συγκρίνει τα χαρακτηριστικά των δύο κειμένων.

Αναφορικά με τις λειτουργίες, το μέσο και τον κειμενικό τύπο του ΚΠ διαπιστώνεται πως οι λειτουργίες αυτές παραμένουν απαράλλαχτες στο ΚΣ, δίνοντας στο μετάφρασμα το «κύρος» και τη διάθεση ενός πρωτοτύπου στον πολιτισμό-στόχο. Σύμφωνα με την J. House ο συγκεκριμένος τύπος μεταφράσεων ονομάζεται «συγκαλυμμένη μετάφραση» (Nord, 2014). Συνεπώς, η αναφορική και η εκφραστική λειτουργία του ΚΠ παραμένουν οι λειτουργίες και στα ΚΣ. Τα συγκεκριμένα κείμενα, παρόλο που απευθύνονται στον γερμανικό λαό, αφορούν ένα γεγονός που επηρέασε ολόκληρο τον κόσμο και κυρίως την Ευρώπη, επομένως δεν εμφανίζονται μεγάλες διαφορές σε πολιτισμικά στοιχεία. Ακόμα και έτσι όμως, υπάρχουν σημεία, στα οποία οι Έλληνες αναγνώστες χρειάζονται κάποια επεξήγηση. Για τον λόγο αυτό στο κείμενο-στόχος εφαρμόζονται στρατηγικές, με τις οποίες παρέχονται πληροφορίες για τα ιστορικά γεγονότα.

Το ύφος του ΚΣ παραμένει το ίδιο επίσημο και σοβαρό, εξαιτίας του κειμενικού είδους και σχετικά με τη δομή τους είναι φανερό πως και αυτή παραμένει ίδια με το ΚΠ. Τυχόν σύνδεσμοι ή παραπομπές, που εμφανίζονται στο ΚΠ με τη μορφή αριθμητικών αναφορών, δεν διατηρήθηκαν στο ΚΣ, καθώς δεν ισχύουν πλέον.

Όσον αφορά τον σκοπό του ΚΣ, οι παραλήπτες είναι το ελληνικό κοινό και στόχος είναι η πληροφόρηση για τα Ναζιστικά εγκλήματα μέσα από τις δίκες της Νυρεμβέργης, πιο συγκεκριμένα από τις μαρτυρίες των κατηγορουμένων, καθώς και τον μετέπειτα λόγο των πολιτικών ηγετών, στη συγκεκριμένη περίπτωση του Κόνραντ Αντενάουερ. Ο μεταφραστής προσπαθεί να αποδώσει στη γλώσσα-στόχο τη στάση των μεν και των δε απέναντι στα ιστορικά γεγονότα. Έτσι, το ΚΣ οφείλει να ανταποκρίνεται στις συμβάσεις του πολιτισμού-στόχου, δηλαδή στην ελληνική κουλτούρα, παρέχοντας τις απαραίτητες εξηγήσεις, όπου χρειάζεται, για να γίνει κατανοητό στο κοινό. Ο χρόνος πρόσληψης του ΚΣ εξαρτάται από τη στιγμή που ο αναγνώστης θα παρουσιάσει ενδιαφέρον για την ανάγνωση των κειμένων. Τέλος, σχετικά με το μέσο, η μετάδοση των ΚΣ γίνεται όπως και στα ΚΠ, δηλαδή με τον γραπτό λόγο.

3.4. Μεταφραστικά προβλήματα και επίλυση

Σύμφωνα με την Nord, στη λειτουργική ιεράρχηση των μεταφραστικών προβλημάτων, η «κατά κατιούσα σειρά» αναλυτική διαδικασία αποτελεί τον καταλληλότερο τρόπο αντιμετώπισής των. Πρόκειται για τη διαδικασία κατά την οποία ένας μεταφραστής εστιάζει πρώτα από όλα στο πραγματολογικό επίπεδο, στη συνέχεια στο πολιτισμικό και τέλος στο γλωσσικό επίπεδο (Nord, 2014: 154). Η παρούσα εργασία ακολουθεί το συγκεκριμένο μοτίβο.

Η Nord διακρίνει τα μεταφραστικά προβλήματα στις ακόλουθες κατηγορίες:

- *Πραγματολογικά προβλήματα:* πηγάζουν στις διαφορές των περιστάσεων του ΚΠ και του ΚΣ (Nord, 2014: 148)
- *Πολιτισμικά προβλήματα:* πηγάζουν στις διαφορές μεταξύ των νορμών και των συμβάσεων του ΚΠ και του ΚΣ (Nord, 2014: 149)
- *Γλωσσικά προβλήματα:* ανακύπτουν από τις δομικές διαφορές στο λεξιλόγιο, τη σύνταξη και τα υπερτεμαχιακά προβλήματα στοιχεία μεταξύ των δύο γλωσσών (Nord, 2014: 150)
- *Ιδιάζοντα προβλήματα:* προβλήματα άρρηκτα συνδεδεμένα με ένα συγκεκριμένο ΚΠ, οι λύσεις των οποίων δεν μπορούν να γενικευτούν με αποτέλεσμα ο μεταφραστής να πρέπει να δράσει δημιουργικά (Nord, 2014: 152)

3.4.1. Πραγματολογικά προβλήματα

Με αφετηρία τα πραγματολογικά προβλήματα, πρέπει να σημειωθεί πως οι δέκτες των ΚΠ και των ΚΣ διαφέρουν. Τα ΚΠ απευθύνονται σε γερμανικό κοινό, ενώ τα ΚΣ σε ελληνικό. Ο γερμανικός λαός είναι ο άμεσα ενδιαφερόμενος, καθώς τα κείμενα μιλάνε για τις δράσεις της ναζιστικής Γερμανίας και την ενοχή του γερμανικού λαού. Οι Έλληνες αναγνώστες δεν εμπλέκονται τόσο άμεσα με το κείμενο, αφού ο στόχος τους είναι απλώς η πληροφόρησή τους. Επιπλέον, σημειώνεται απόκλιση στον χρόνο, καθώς τα ΚΠ είχαν δημοσιευθεί όταν συνέβαιναν τα γεγονότα στα οποία αναφέρονται και πιο συγκεκριμένα το Κ1 γράφτηκε τον Ιούνιο 1946, ενώ το Κ2 τον Φεβρουάριο του ίδιου έτους. Ωστόσο, οι χρόνοι και το ύφος των ΚΠ διατηρήθηκαν με τέτοιο τρόπο, ώστε να φαίνεται η διάθεση του κάθε κειμένου και να εξασφαλισθεί αμεσότητα.

Ένα δεύτερο πρόβλημα αποτελεί το γεγονός πως τα ΚΠ και τα ΚΣ απευθύνονται σε διαφορετικές πραγματικότητες. Τα ΚΠ γράφτηκαν όταν τα γεγονότα του πολέμου ήταν ακόμα πολύ πρόσφατα και η Γερμανία προσπαθούσε να σταθεί και πάλι στα πόδια της, ως ένα δημοκρατικό και υγιές κράτος, ενώ τα ΚΣ γράφτηκαν σχεδόν έναν αιώνα μετά. Παρόλο που τα γεγονότα αυτά δεν έχουν ξεχαστεί φαντάζουν πολύ μακριά και η συναισθηματική φόρτιση έχει μειωθεί. Ακόμα και τα ΚΣ μεταξύ τους, παρόλο που γράφτηκαν το ίδιο έτος, έχουν πολύ διαφορετικό χαρακτήρα, καθώς αντιπροσωπεύουν τελείως διαφορετικές οπτικές γωνίες. Το Κ1 πρόκειται για μια απολογία, στην οποία όμως ο κατηγορούμενος αρνείται κάθε κατηγορία που του προσάπτουν, ενώ το Κ2 πρόκειται για τις σκέψεις ενός πολιτικού που προσπαθεί να αναστηλώσει τη χώρα του, αξιολογώντας παράλληλα τα γεγονότα που αναφέρονται στο Κ1. Η ιδιαιτερότητα που παρουσιάζεται στο Κ1 είναι πως το Διεθνές Στρατιωτικό Δικαστήριο δεν αποτελούταν από μέλη μιας εθνικότητας, αντιθέτως τα μέλη του διορίστηκαν από τις ΗΠΑ, τη Μεγάλη Βρετανία, τη Σοβιετική Ένωση και τη Γαλλία συλλήβδην. Αυτό σημαίνει πως η νομική διαδικασία που ακολουθήθηκε δεν υπάκουε στο Δίκαιο της Γερμανίας, αλλά επρόκειτο για συγκεκριμένη διαδικασία που είχε συμφωνηθεί από τα προαναφερθέντα κράτη. Επομένως, προέκυψε ένας συμβιβασμός του ευρωπαϊκού και του αγγλοσαξονικού δικαιοδοτικού συστήματος. Παρόλα αυτά, στη μετάφραση διατηρήθηκαν οι συγκεκριμένοι κανόνες, ώστε να διατηρηθεί ο ιδιαίτερος χαρακτήρας των δικών της Νυρεμβέργης.

Σχετικά με τη γλώσσα, όπως αναφέρθηκε ήδη, χρησιμοποιούνται τα „Hochdeutsch“, τα οποία διατηρήθηκαν και στο ΚΣ χρησιμοποιώντας την ακαδημαϊκή γλώσσα, χωρίς την μετατόπιση και την προσαρμογή στη γλώσσα και την ταυτότητα των αντίστοιχων ελληνικών περιστάσεων. Δεδομένου πως το κείμενο είναι υβριδικό, δόθηκε μεγαλύτερη σημασία στη διατήρηση του νομικού χαρακτήρα του Κ1 και του πολιτικού λόγου του Κ2. Στο ΚΣ μάλιστα, δεν δημιουργήθηκαν αλλαγές στο ύφος, τη δομή και τη μορφολογία που να οφείλονται σε ιδεολογικά χαρακτηριστικά.

Πραγματολογικά προβλήματα στο κείμενο εμφανίζονται στις λέξεις „Affidavit“, „Erklärung“ και „Aussage“ (Κ1), καθώς και στη λέξη „Propagandaministerium“ (Κ1) και στα „SS“ (Κ2). Οι πρώτες τρεις αποτέλεσαν πρόβλημα, καθώς είναι όροι του νομικού συστήματος και στην ελληνική πραγματικότητα η σημασία τους συνέπιπτε, επομένως έπρεπε να βρεθούν αντίστοιχοι όροι. Οι όροι „Propagandaministerium“ και „SS“ δεν αντιστοιχούν στην ελληνική πραγματικότητα. Ο πρώτος αναφέρεται στο Υπουργείο Προπαγάνδας της Ναζιστικής Γερμανίας και ο δεύτερος στην επίλεκτη

φρουρά της. Για να γίνουν κατανοητοί στο κοινό, αποδόθηκαν στο ΚΣ στα Ελληνικά και ακολούθησαν ΣτΜ για την εξήγησή τους.

3.4.2. Πολιτισμικά προβλήματα

Στην κατηγορία των πολιτισμικών δεν εμφανίζονται τόσα προβλήματα, όσα θα περίμενε κανείς. Ωστόσο, χαρακτηριστικό παράδειγμα πολιτισμικού προβλήματος είναι η μετάφραση μιας παροιμίας που εμφανίζεται στο Κ1. Πρόκειται για την παροιμία „Sand in die Augen streuten“. Στα ελληνικά, η παροιμία αυτή δεν χρησιμοποιεί τη λέξη „Sand“, δηλαδή «άμμος», αλλά τη λέξη «στάχτη», η οποία και επιλέχθηκε για την καλύτερη κατανόηση στο ελληνικό κοινό. Μια ακόμα διαφορά είναι η χρήση του απαρεμφάτου, η οποία όμως δεν χρησιμοποιείται με αυτόν τον τρόπο στην ελληνική γλώσσα. Επομένως η απαρεμφατική σύνταξη της γερμανικής γλώσσας μετατράπηκε σε προσωπική με την προσθήκη ενός υποκειμένου. Έτσι, η παροιμία αυτή εμφανίζεται στο ΚΣ ως «του έριξαν στάχτη στα μάτια».

Ακόμα, πρόβλημα αποτέλεσαν οι ονομασίες εκστρατειών ή σχεδίων του πολέμου. Συγκεκριμένα, εμφανίζονται οι αναφορές των εξής δύο περιστατικών: „Aktion »Grün«“ και „»Athenia«-Fall“. Οι όροι αυτοί δεν γίνονται κατανοητοί στο ελληνικό κοινό, καθώς δεν ανταποκρίνονται στην ελληνική πραγματικότητα, ειδικά μετά από τόσα χρόνια. Για να γίνουν κατανοητοί στους Έλληνες αναγνώστες, εφαρμόστηκαν δύο στρατηγικές. Στην πρώτη περίπτωση, δόθηκε η ελληνική απόδοση στο ΚΣ και ακολούθησε ΣτΜ με την γερμανική ονομασία, αλλά και την εξήγηση του γεγονότος στο οποίο αναφέρονται. Στην δεύτερη περίπτωση, όμως, επειδή ο όρος „Athenia“ είναι η ονομασία ενός πλοίου, διατηρήθηκε ο όρος στο ΚΣ και ακολούθησε ΣτΜ με επεξήγηση του. Ακόμα, στο Κ1 γίνεται αναφορά σε μία γερμανική εφημερίδα, την „Völkischen Beobachter“. Σε αυτή την περίπτωση διατηρήθηκε, ως έχει, η ονομασία στο ΚΣ και ακολούθησε ΣτΜ με επεξήγηση.

3.4.3. Γλωσσικά προβλήματα

Κατά τη διαδικασία της μετάφρασης, εμφανίστηκαν αρκετά γλωσσικά προβλήματα. Το επικρατέστερο από αυτά ήταν οι σύνθετες λέξεις. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν οι λέξεις „Kraftverhältnis“, „Angriffspropaganda“, „Propagandaministerium“ (Κ1) „Konzentrationslagern“ (Κ2). Είναι ευρέως γνωστό, πως η γερμανική γλώσσα αποτελεί μια συνθετική γλώσσα, επομένως η χρήση

σύνθετων λέξεων είναι ένα βασικό χαρακτηριστικό της. Για να αποδοθούν αυτές οι λέξεις, λοιπόν ο μεταφραστής καταφεύγει στην περιφραστική ανάλυση τους με τη χρήση ενός επιθετικού προσδιορισμού ή χρησιμοποιώντας το δεύτερο συνθετικό της γερμανικής ακολουθούμενο από μία γενική επεξηγηματική ή αποδίδοντάς τη με αναφορική πρόταση. Για την απόδοση όλων των σύνθετων λέξεων που παρουσιάστηκαν, εφαρμόστηκαν οι δύο πρώτες στρατηγικές.

Η σύνταξη του πρωτοτύπου ανήκει επίσης σε αυτή την κατηγορία προβλημάτων. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν οι προτάσεις „Unter anderem hat er... zu veröffentlichen“ και „Die Hauptschuld solcher Leute ›Sand in die Augen streuten‹.“ (K1). Πρόκειται για δύο προτάσεις με περίπλοκη σύνταξη, καθώς στο πρωτότυπο εμφανίζονται με μακροσκέλεια, μετοχές και πολλούς προσδιορισμούς. Στο ΚΣ χωρίστηκαν με «κόμματα», ώστε να γίνουν καλύτερα και ευκολότερα κατανοητές στο ελληνικό κοινό.

Επιπλέον πρόβλημα αποτελούν οι συντομογραφίες που συναντήθηκαν στο κείμενο. Πρόκειται για μορφές, οι οποίες αποτελούνται από τα αρχικά γράμματα των λέξεων και κάθε αρχικό γράμμα προφέρεται ξεχωριστά (Κελάνδριας, 2007: 98). Ένα παράδειγμα αντλείται από το Κ1 και πρόκειται για τη συντομογραφία „USSR“. Καθώς είναι μια πολύ διαδεδομένη συντομογραφία ακόμα και σήμερα, αποδόθηκε στα ελληνικά με την ίδια μορφή και ακολούθησε ΣτΜ με την εξήγησή τους.

Τέλος, αξίζει να σχολιαστεί το γεγονός πως οι ονομασίες των εγγράφων που εμφανίζονται στο Κ1 διατηρήθηκαν ίδιες και στο ΚΣ, καθώς τα έγγραφα αυτά δεν είναι μεταφρασμένα και αν θελήσει κανείς να τα ερευνήσει δεν θα μπορέσει να τα βρει με διαφορετική ονομασία.

3.4.4. Ιδιάζοντα προβλήματα

Η τελευταία κατηγορία προβλημάτων που εμφανίστηκαν είναι τα ιδιάζοντα. Και στα δύο κείμενα, υπάρχει σε αρκετά σημεία έντονη συναισθηματική φόρτιση. Στο Κ1 αυτή φανερώνεται με σημεία στίξης. Επομένως, εκτεταμένη είναι η χρήση του θαυμαστικού με σκοπό να φανεί ο θυμός που διακατέχει το κείμενο σε αρκετά σημεία. Η τακτική αυτή ακολουθήθηκε και στο ΚΣ. Στο Κ2, τα συναισθήματα που εμφανίζονται είναι πολύ πιο έντονα και φανερώνονται με βαρύγδουπες λέξεις και ιδιαίτερα φορτισμένες συναισθηματικά λέξεις, ειδικά για την εποχή την οποία

γράφτηκε. Για την επίτευξη του ίδιου συναισθήματος στο ΚΣ, επιλέχθηκαν λέξεις με το ίδιο ύφος και το ίδιο συναισθηματικό βάρος.

Στο Κ1 ήταν έντονο το στοιχείο του προφορικού λόγου με επαναλήψεις, για παράδειγμα „Nein, nein, Herr Ankläger“ και διακοπές του διαλόγου, όπως στο σημείο „Ich bitte, Herr Anklagevertreter... Lassen Sie den Mann antworten.“ Τα στοιχεία αυτά διατηρήθηκαν ως έχουν στο ΚΣ, με σκοπό να διατηρηθεί η αίσθηση του διαλόγου και της αμεσότητας.

Το μεγαλύτερο πρόβλημα σε αυτή την κατηγορία, ωστόσο, ήταν η διαχείριση των κύριων ονομάτων που αναφέρονται κυρίως στο Κ1, αλλά και σε μερικά σημεία του Κ2. Σύμφωνα με τον Newmark, η πιο ορθή μεταφραστική επιλογή είναι η μεταγραφή τους στη γλώσσα-στόχο. Ακολουθώντας αυτή τη στρατηγική λοιπόν, επιλέχθηκε ο ορθογραφικός και φωνολογικός μεταγραμματισμός στη γλώσσα-στόχος για τα κύρια ονόματα (Newmark, 1988: 214). Συναντήθηκαν όμως, μερικά ονόματα, τα οποία ήταν πιο δύσκολο να μεταγραφούν, διότι δεν γινόταν να επιτευχθεί η ακριβής ακουστική ταύτιση του ονόματος στη γλώσσα-πηγή και στη γλώσσα-στόχο. Για παράδειγμα, το επώνυμο „Stahel“ (Κ1) μεταφράστηκε ως «Στάχελ» και όχι ως «Στάελ», όπως ακούγεται στη γερμανική γλώσσα. Πρόβλημα επίσης αποτέλεσε το επώνυμο „Höb“, καθώς το ο φθόγγος „ö“, δεν υπάρχει καθόλου σαν άκουσμα στην ελληνική γλώσσα. Έπειτα από έρευνα με τη χρήση παράλληλων κειμένων επιλέχθηκε να μεταφραστεί ως «Ες». Ακόμα, το όνομα „Custodis“ στο Κ2 αποτέλεσε πρόκληση ως προς την ορθογραφία του. Αποφασίστηκε ο εξελληνισμός του ονόματος και η μεταγραφή του ως «Κουστώδης». Τέλος, για να τηρηθεί η ομοιομορφία των επιλογών, γίνεται μεταγραμματισμός και των τοπωνυμίων.

4. Επίλογος

Αναλογιζόμενοι τον παραπάνω μεταφραστικό σχολιασμό, εύκολα απορρέει το συμπέρασμα, πως κατά τη διαδικασία της μετάφρασης ένας μεταφραστής έρχεται αντιμέτωπος με πολλά μεταφραστικά προβλήματα, τα οποία διαφέρουν από τις μεταφραστικές δυσκολίες που αντιμετωπίζει ένας συγκεκριμένος μεταφραστής μεμονωμένα (Nord, 2014: 145). Τα προβλήματα αυτά οφείλει να τα αντιμετωπίζει έχοντας διασφαλίσει την επάρκεια του μεταφραστικού πακέτου οδηγιών, λαμβάνοντας υπόψη τις πολιτισμικές διαφορές, τη νοοτροπία, τα γλωσσικά χαρακτηριστικά της κάθε γλώσσας, καθώς και το γνωστικό υπόβαθρο των δεκτών του ΚΣ, με στόχο τη δημιουργία μιας γέφυρας μεταξύ του πολιτισμού-πηγή και στόχου. Κατά τη μετάφραση τέτοιου είδους κειμένων, οφείλει ο μεταφραστής να γνωρίζει τόσο τη γλώσσα-πηγή και τη γλώσσα-στόχο, όσο και το ιστορικό και ιδεολογικό υπόβαθρο του πομπού και του δέκτη, με σκοπό να είναι σε θέση να κάνει τις σωστές και απαραίτητες επιλογές για την επίτευξη του σκοπού του ΚΣ. Ο σκοπός της μετάφρασης είναι να γνωρίσει και να πληροφορηθεί το ελληνικό κοινό για ένα συγκεκριμένο θέμα το οποίο αφορά τη Γερμανία. Παρόλα αυτά, καθώς πρόκειται για ένα γεγονός που επηρέασε όλο τον κόσμο και μαζί του την Ελλάδα, δίνεται η δυνατότητα στον Έλληνα αναγνώστη του ΚΣ να κρίνει ό,τι διάβασε και μέσα από αυτά να αξιολογήσει τα επακόλουθα του πολέμου, τις αποφάσεις που πάρθηκαν και τις ενέργειες στις οποίες προέβησαν τα πολιτικά πρόσωπα.

Τέλος, η μετάφραση και η μελέτη της παρούσας εργασίας αποδείχθηκαν κερδοφόρες, καθώς προσκομίστηκαν πολλές πληροφορίες και γνώσεις σχετικά με την προσέγγιση τέτοιου είδους κειμένων, τα οποία εμφανίζουν πολλαπλές πραγματολογικές, πολιτισμικές και γλωσσικές διαφορές. Στην παρούσα εργασία συγκεκριμένα παρουσιάζονται και οι διαφορές της προσέγγισης των γεγονότων όπως αυτές φαίνονται μέσα από τα νομικά και πολιτικά κείμενα της εποχής. Ο μεταφραστής έρχεται στο σημείο να μεταφράσει κείμενα, των οποίων τα λεγόμενα δεν ανταποκρίνονται ακριβώς στα αληθινά γεγονότα, καλούμενος όμως να μην επηρεάσει τη μετάφρασή του από ιδεολογικά χαρακτηριστικά, καθώς τα πρωτότυπα που μεταφράζει έχουν ύψιστη ιστορική σημασία. Στο K1 φαίνεται πως ο κατηγορούμενος προσπαθεί να αποφύγει όσες περισσότερες κατηγορίες τον βαραίνουν και να αντικρούσει το κατηγορητήριο, κάτι που φανερώνει και σημαντικά στοιχεία για τον χαρακτήρα του. Αντιθέτως, στο K2 ο πολιτικός Αντενάουερ, παραδέχεται την ενοχή

του γερμανικού λαού συλλήβδην και δεν αποποιείται τις ευθύνες του. Το ύφος του Κ2 φανερώνει την ειλικρίνεια των λεγομένων του. Μέσα από την εκπόνηση της παρούσας εργασίας, ο μεταφραστής αποκτά μια διαφορετική αντίληψη για τη μετάφραση και γίνεται φανερό η σημασία της δημιουργίας μεταφρασμάτων τα οποία έχουν τον χαρακτήρα πρωτοτύπων. Ο μεταφραστής μπορεί να κληθεί να μεταφράσει κείμενα με ιδεολογίες που δεν συμφωνεί, αλλά είναι υψίστης σημασίας να μπορεί να μεταδίδει το ίδιο μήνυμα που έχει το ΚΠ στο ΚΣ. Ο πολιτισμικός παράγοντας και ο σκοπός είναι τα κύρια στοιχεία που καθορίζουν τις επιλογές του μεταφραστή κατά την αντιμετώπιση των μεταφραστικών προβλημάτων και η κατανόηση των διαφορών αυτών είναι το στοιχείο που συμβάλλει στην αποδοχή της διαπολιτισμικότητας και προάγει την κριτική σκέψη.

Βιβλιογραφία

α) Ελληνική

- Κελάνδριας, Π.Ι. (2007) *Η Μετάφραση των Οικονομικών Κειμένων*. Αθήνα: Δίαυλος
- Παριανού, Α. (2004) *Διαπολιτισμική ειδική επικοινωνία. Μονογραφία στην Επιστημονική Επετηρίδα 1999-2003*. Κέρκυρα
- Nord, C. (2014). *Η Μετάφραση ως στοχευμένη δραστηριότητα: Εισαγωγή στις λειτουργικές προσεγγίσεις*. (Σίμος Π. Γραμμενίδης, Δέσποινα Δ. Λάμπρου, μεταφρ.) Αθήνα: Δίαυλος

β) Ξενόγλωσση

- Newmark, P. (1988) *A Textbook of Translation*. Hertfordshire: Prentice Hall International.

Ιστογραφία

α) Ελληνική

- Ικαριώτικα Νέα. (08/05/2020) *8 Μαΐου το τέλος του β' παγκοσμίου πολέμου στην Ευρώπη*. Ανακτήθηκε από: <https://ikarianews.gr/archives/10414> (τελευταία επίσκεψη: 02/02/2024)
- Κοζάκου Μ. (23/10/2016) *Η Προπαγάνδα στον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο*. Journalists about Journalism. Αναρτήθηκε από: <https://jaj.gr/propaganda/i-propaganda-sto-deftero-pagkosmio-polemo/> (τελευταία επίσκεψη: 20/11/2023)
- Μηχανή του χρόνου. *Οι πρώτοι νεκροί του Β' Παγκοσμίου δεν ήταν στρατιώτες. Η βύθιση επιβατηγού πλοίου ήταν το πρώτο έγκλημα πολέμου...* <https://www.mixanitouxronou.gr/oi-protoi-nekroi-toy-v-pagkosmiou-den-itan-stratiotes-i-vythisi-epivatigoy-ploioy-itan-to-proto-egklima-polemoy/>
- Τσίβος, Κ. (01/05/2021) *Β' Παγκόσμιος πόλεμος στην Τσεχοσλοβακία*. Travel 2 Prague. Αναρτήθηκε από: <https://travel2prague.cz/gr/blog-praga-kai-tsechia/v-pagkosmios-polemos-stin-tsechoslovakia.html> (τελευταία επίσκεψη: 05/11/2023)

β) Ξενόγλωσση

- Der Nürnberger Prozeß. Zeno.org Αναρτήθηκε από: <http://www.zeno.org/Geschichte/M/Der+N%C3%BCrnberger+Proze%C3%9F/Hauptverhandlungen/Einhundertsechszigster+Tag.+Freitag,+28.+Juni+1946/Nachmittagssitzung> (τελευταία επίσκεψη: 05/01/2024)
- Konrad Adenauer: Briefe über Deutschland 1945-1955. Eingeleitet und ausgewählt von Hans Peter Mensing aus der Rhöndorfer Ausgabe der Briefe. München 1999, S. 40-42. Αναρτήθηκε από: <https://www.konrad-adenauer.de/seite/23-februar-1946/> (τελευταία επίσκεψη: 05/01/2024)
- Scriba, A. (02/05/2015) *Der Völkische Beobachter*. Deutsches Historisches Museum, Berlin. Αναρτήθηκε από: <https://www.dhm.de/lemo/kapitel/weimarer-republik/innenpolitik/voelkischer-beobachter.html> (τελευταία επίσκεψη: 10/11/2023)

Ηλεκτρονικά Λεξικά

- Duden Wörterbuch. Αναρτήθηκε από: <https://www.duden.de/>
- Glosbe. Das Deutsch-Griechisch Wörterbuch. Αναρτήθηκε από: <https://de.glosbe.com/de/el>
- Linguee. Deutsch-Griechisch Wörterbuch. Αναρτήθηκε από: <https://www.linguee.de/deutsch-griechisch>
- Online-Wörterbuch Griechisch – Deutsch – Griechisch. Αναρτήθηκε από: <http://www.griechisch-woerterbuch.com/>